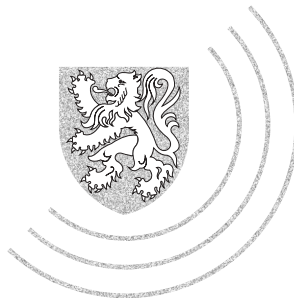

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2002-2003

31 oktober 2002

BELEIDSBRIEF

Landbouw

Beleidsprioriteiten 2002-2003

ingediend door mevrouw Vera Dua
Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw

Inhoud

	Blz.
Inleiding	4
1. Een toekomstvisie m.b.t. een duurzame land- en tuinbouw in Vlaanderen	5
1.1. Naar een nieuw contract met de samenleving	5
1.2. Wat is duurzame landbouw ?	6
1.3. Is de Vlaamse landbouw duurzaam?	7
1.4. Strategieën voor een duurzame landbouw	9
1.5. Trends die de toekomstige evolutie van land- en tuinbouw zullen bepalen	10
1.6. Toekomstperspectieven voor de Vlaamse land- en tuinbouw	11
1.7. Het kernvraagstuk	12
1.8. Toekomstvisie voor de Vlaamse land- en tuinbouw	13
2. Toets aan duurzaamheidscriteria per sector	15
2.1. Kerncijfers i.v.m. leefbaarheid van land- en tuinbouwbedrijven	15
2.2. Sectoren	17
2.2.1. Akkerbouw	17
2.2.2. De groenteteelt	19
2.2.3. De fruitteelt	21
2.2.4. De sierteeltsector	22
2.2.5. Melkveesector	24
2.2.6. Vleesvee	26
2.2.7. Sectoren Varkens en Pluimvee	28
2.2.8. Biologische Landbouw	31
2.3. Werken aan duurzaamheid	33
2.4. Implicaties voor het beleid	33
3. Hefbomen	35
3.1. Het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)	35
3.2. Vlaams beleid in overeenstemming met de tweede pijler van het Europese landbouwbeleid	42
3.2.1. Evaluatie tot op heden	42
3.2.2. Voor de toekomst	42
3.2.3. Overeenstemming met de begroting	43
3.2.4. Het agrarisch plattelandsbeleid en Leader +	44
3.2.5. Kwaliteitsbeleid	45
3.3. Specifieke acties	46
3.3.1. Organisatie van de inkomenssteun en de quotaregelingen	46
3.3.2. Actieplan biologische landbouw	47
3.3.3. Actieplan glastuinbouw	48
3.3.4. Steunpunt Duurzame Landbouw	50
3.3.5. Onderzoek, ontwikkeling, voorlichting en vorming	50
3.3.6. Communicatie	51
3.3.7. Organisatie van de fokkerij	52
3.3.8. Vlaams landbouwrapport	53
3.3.9. De afbouw van de veestapel	53

3.3.10. Tijdelijke tewerkstelling	54
3.4. Milieumaatregelen : Mestbeleid, Ammoniakreductieplan en VEN	55
3.4.1. Mestbeleid	55
3.4.2. Ammoniakreductie	55
3.4.3. VEN	56
4. Vlaamse Landbouwadministratie	57
4.1. Landbouw een volwaardig departement in wording	57
4.2. Administratieve vereenvoudiging	59
4.3. E-government	59
4.4. Coördinatie en overleg in kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)	60
4.5. Samenwerking met het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV)	61
4.6. Overleg met de sector	61

Inleiding

Vanuit het strategisch project duurzame landbouw, opgestart binnen de administratie land- en tuinbouw, werd een visietekst¹ opgemaakt die in verschillende fora bediscussieerd en becommentarieerd werd. Naast verschillende discussies op gespreksavonden met boeren en tuinders binnen en buiten de geledingen van de vakorganisaties werd ook een reactie gevraagd aan de adviesraden SERV, Minaraad en VLTR. In al deze reacties wordt gepleit voor een coherente langetermijnvisie voor de Vlaamse landbouw, binnen de klijtlijnen die in zeer belangrijke mate worden uitgetekend op het Europese niveau. Vermits de markt van landbouwproducten een wereldmarkt is, wordt het marktgegeven eveneens bepaald door de afspraken in de Wereldhandelsorganisatie. Daarom is het ook van het allergrootste belang om de visie, die ik in Vlaanderen hanteer, om te zetten in Vlaamse en Europese beleidslijnen. Tegelijk is het belangrijk om maximaal gebruik te maken van de Europese fondsen om te groeien in de richting van een meer duurzame landbouw.

Wat de eerste pijler van het gemeenschappelijk landbouwbeleid betreft (inkomens- en prijsbeleid) werd de visie in het eerste halfjaar van 2002 uitgewerkt en is in samenspraak met het Waalse gewest een Belgisch standpunt opgesteld i.v.m. de houding van België t.a.v. de EU-Commissievoorstellen i.v.m. de Mid-Term review van Agenda 2000.

Door de regionalisering van het landbouw- en visserijbeleid vanaf 1 januari 2002 is het mogelijk een beleid te voeren dat gericht is op de specifieke Vlaamse situatie en daardoor ook effectiever kan zijn. Met het formuleren van een visie en het overkomen van de bevoegdheden naar de gewesten is echter de klus niet geklaard.

Tijdens het overgangsjaar 2002 werd met veel inspanningen op alle niveaus gewerkt aan de organisatie van de overheveling van de bevoegdheden met als belangrijke punten : de overdracht van personeel en de middelen en dit in een periode dat binnen Vlaanderen het Beter Bestuurlijk Beleid (BBB) voor het beleidsdomein landbouw wordt uitgetekend. Overname van het federale deel van het plan voor plattelandsontwikkeling – de tweede pijler van het Europese landbouwbeleid - door Vlaanderen werd gerealiseerd in juli 2002. Zoals gepland, is ook de overdracht van personeel een feit. Op 1 oktober 2002 kwamen 708 ambtenaren van het federale ministerie naar het Vlaams gewest en via een voorlopige structuur worden de ex-federale diensten in een hertekende Vlaamse Administratie geïntegreerd.

In het kader van de administratieve vereenvoudiging werden de nodige mensen en middelen ter beschikking gesteld om vanaf het voorjaar 2003 via een pilootproject het één-loketsysteem in de praktijk te toetsen, waardoor de dienstverlening van de Vlaamse overheid naar de land- en tuinbouwers kan worden verbeterd.

Alles bij elkaar staat de Vlaamse landbouw op een zeer belangrijk keerpunt : de regionalisering, de Europese mid-term review, de administratieve vereenvoudiging en het Beter Bestuurlijk Beleid. Voldoende reden dus voor een grondige uitleg bij mijn beleidsvisie.

Met deze visie en de eraan gekoppelde maatregelen wordt ingegaan op de resolutie van het Vlaams Parlement van 5 december 2001. Voor wat de aanbevelingen betreft i.v.m. de nitraatrichtlijn, samenvoeging van bedrijven, de VLAREM-aanpassing en de ammoniakreductie wordt in deze beleidsnota, hoewel het leefmilieu-maatregelen zijn, een stand van zaken opgemaakt, waaruit blijkt dat gevolg werd gegeven aan de vraag van het Vlaams Parlement.

¹ De tekst van de hand van de professoren D. Reheul (RUG) en E. Mathijs (KUL) en ir. Joris Relaes (ALT), 2001 en is ook terug te vinden op <http://internet.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/toekomstvisie.doc>

1. Een toekomstvisie m.b.t. een duurzame land- en tuinbouw in Vlaanderen

Het bereiken van voedselzekerheid heeft Europa en haar consumenten aangezet tot een vernieuwd denken over de plaats van de landbouw in onze maatschappij. Voldoende en gezond voedsel wordt als een gegeven beschouwd dat niet meer ter discussie staat : er is genoeg voedsel, meer zelfs, er is er teveel in Europa.

De producenten die gezorgd hebben voor voldoende voedsel en er nu teveel produceren om op de eigen Europese markt af te zetten, moeten de overproductie afbouwen. Zij moeten kwantiteit omzetten naar kwaliteit – zowel in het eindproduct als in de productiemethoden. In Europa en in Vlaanderen is er de vraag naar duurzame ontwikkeling. Tot op heden heeft de duurzaamheid enkel gespeeld op de economische post : meer produceren via markt- en prijsbeleid. De sociale dimensie heeft té weinig gespeeld. Er was en is een ruime afvloeit uit de landbouw.

De groei van de productie heeft niet geleid tot een evenwaardige groei van de inkomens. Het vergelijkbaar inkomen blijft achter. De primaire productie is tevens ongelijk gegroeid. De grote bedrijven blijven relatief groter en heel wat kleine bedrijven bereiken de leefbaarheidsgrens niet.

De ongelijke ontwikkeling heeft te maken met 2 factoren. Enerzijds is er nooit een beleid gevoerd dat de structuur op de bedrijven dichter bij elkaar heeft gebracht; het vastleggen van quota bijvoorbeeld werd bepaald op basis van historische rechten.

Anderzijds zijn de producenten binnen de landbouwketen als primaire sector diegenen die de klappen opvangen op het ogenblik dat de ganse productieketen in vraag wordt gesteld.

Dit is zeker het geval op het ogenblik dat de ecologische dimensie – terecht overigens – een inhaalbeweging realiseert. Tegelijk ook wordt de landbouw een rol toebedeeld die, zij het onbewust, de vorige generaties hebben ingevuld : het behouden van de open ruimte en het bevolken van het platteland.

Wat in Europa algemeen wordt erkend, is in Vlaanderen minder evident. Als grond schaars is en de grond nodig is voor diverse rechtmatige eisen moeten keuzes gemaakt worden. Toch mag niet ontkend worden dat in het verstedelijkte Vlaanderen de open ruimte voor een groot stuk beheerd wordt door de grondgebonden landbouw.

De duurzaamheidsgedachte is geboren uit de bezorgdheid voor de leefomgeving, zeg maar uit ecologische bezorgdheid. Later is het begrip uitgebreid tot een drie-éénheid, nl. ecologische, economische en sociale aspecten binnen een maatschappij omdat dit de minimale verstrengelde omschrijving is waarin menselijke activiteiten plaatsvinden. Niemand is in staat exacte “eindtermen” (hoever kunnen we gaan zonder ecologische, economische of sociale ontwrichting) voor duurzaamheid vast te leggen, want de duurzaamheidsgedachte is dynamisch en ze evolueert mee met maatschappelijke ontwikkelingen. Werken aan duurzaamheid is werken aan een evolutierichting.

1.1 Naar een nieuw contract met de samenleving

Vanaf de Tweede Wereldoorlog heeft de Europese en zeker de Vlaamse landbouw met succes een antwoord gegeven op de vraag vanuit de samenleving om voldoende voedsel tegen aanvaardbare prijzen te produceren. Geholpen door het Europees gemeenschappelijk landbouwbeleid werd Europa op korte termijn zelfvoorzienend voor de meeste land- en tuinbouwproducten. Landbouw is zijn ‘contract met de samenleving’ nagekomen. Productiviteit, kwantiteit en kostenbeheersing waren hierin sleutelbegrippen.

De vraag naar kwaliteit neemt voortdurend toe en de bekommernis om kwantiteit vervaagt in een maatschappij waarin een overvloed van landbouwproducten aanwezig is. Bovendien evolueert de eerste invulling van kwaliteit (*de intrinsieke productkwaliteit*) naar de kwaliteit van het *productieproces*. Recent is daar nog een betekenisverbreding bijgekomen, nl. de perceptie van voedselveiligheid. De bekommernis om veilig voedsel is van toepassing op het hele productieproces van voedingsmiddelen en overstijgt duidelijk de primaire productie want de toeleverende sectoren en de sectoren die land- en tuinbouwproducten verwerken zijn hierin in hoge mate betrokken.

Vanuit de samenleving komt meer aandacht voor een aantal *publieke goederen* die aanwezig zijn op het platteland, het gebied waar de landbouw werkt: landschap, bos, natuur, water. Landbouw is de eerst gesolliciteerde om deze elementen te vrijwaren en in stand te houden want landbouw staat het dichtst bij deze ruimte.

Onze landbouw is een grootgebruiker van chemische hulpstoffen die soms schadelijk zijn voor het milieu en de gezondheid en de maatschappij vindt terecht dat de nadelige effecten beperkt moeten blijven. Een aantal landbouwactiviteiten leveren een bijdrage in de broeikasgassen en het is niet onlogisch om maatregelen te vragen om deze bijdrage te beperken.

Ik ben van mening dat de mate waarin de landbouw een antwoord zoekt en vindt op maatschappelijke vragen recht evenredig zal zijn met de waardering die landbouw zal krijgen vanuit de maatschappij. Er moet een maatschappelijk aanvaard draagvlak zijn voor de landbouwactiviteiten. Een eerste stap is het herstellen van een actieve dialoog tussen de landbouw en de samenleving. Streven naar duurzaamheid in de landbouw zonder dat dit proces verankerd is in de samenleving biedt geen uitweg. Je zou kunnen stellen dat er een nieuw ‘contract met de samenleving’ moet komen.

1.2 Wat is duurzame landbouw ?

Er zijn vandaag al meer dan 100 definities van duurzame landbouw te vinden, wat meteen een aanwijzing is voor de interpretatieruimte. Men komt echter altijd een combinatie tegen van economische, ecologische en sociale parameters die onderling verstrengeld zijn.

Een duurzame landbouw hanteert praktijken die economisch efficiënt, ecologisch en sociaal aanvaardbaar zijn in eerste instantie voor de huidige generatie, maar zonder de kansen van toekomstige generaties te hypothekeren

De *economische* dimensie van een duurzame landbouw houdt in dat we op wereldschaal voldoende voedsel blijven produceren en dat diegenen die zorg dragen voor de voedselproductie daar ook van kunnen leven en op termijn een leefbare toekomst zien. De kosten van de voedselproductie staan ter discussie. Landbouw veroorzaakt zoals elke economische activiteit nogal wat hinder en het is voorlopig veeleer de maatschappij en niet de individuele consument die een groot deel van de kosten draagt om deze hinder te beperken, te beheersen en/of ongedaan te maken. Het doorrekenen van deze kosten in de consumentenprijzen zou een eerlijker beeld geven van de kostprijs van de landbouwproducten. De discussie over de kostprijs van het Europese landbouwbeleid moet in dit licht gezien worden.

Vandaag besteedt de Vlaamse consument via de prijs 12 % van het gezinsinkomen aan voedsel. Via de Europese fondsen betalen de 300 miljoen Europese consumenten per jaar 43 miljard Euro voor het Europese landbouwbeleid. Dit komt grof gerekend neer op 143,50 Euro per consument : een goede verzekering voor voedselveiligheid en zekerheid.

Dit bedrag is zeker niet hoog te noemen. Een heroriëntering van de Europese fondsen is aanvaardbaar, een daling van het te besteden bedrag niet. Vooral omdat het inkomen van de voedselproducenten niet vergelijkbaar is met andere beroepssectoren.

Ecologisch duurzame landbouw wil het ecosysteem waarin landbouw werkt gezond houden. Deze betrachting concretiseert zich in het beperken van negatieve effecten op het milieu – streefdoel is een goede lokale ‘basismilieukwaliteit’ bijvoorbeeld m.b.t. residu’s van nutriënten en pesticiden – en in de zorg voor biodiversiteit in al zijn facetten bijvoorbeeld m.b.t. de relatie landbouw en natuur. Het verantwoord omgaan met levende wezens (dierenwelzijn) kunnen we hier ook onder rekenen .

De *sociale* dimensie van duurzame landbouw houdt in dat het uitoefenen van landbouwactiviteiten moet bijdragen tot de sociale stabiliteit van de maatschappij. Wie landbouw beoefent, moet een plaats vinden in de maatschappij en er moet wederzijds respect zijn tussen ‘landbouwers’ en de rest van de samenleving. Bovendien moet er een toekomstperspectief zijn om te verhinderen dat landbouw sociaal gemarginaliseerd wordt.

Een stabiel landbouwproductiemodel kan goede ecologische principes niet negeren. *Verscheidenheid* is een belangrijk gegeven in stabiele duurzame systemen. Verscheidenheid vormt trouwens de essentie van het leven en landbouw is tot nader order nog steeds in hoofdzaak een biologische activiteit. Verscheidenheid is collectieve rijkdom en werkt als een zorgverzekering, want verscheiden systemen zijn veel beter gebufferd tegen een aantal onverwachte en verwachte ontwikkelingen (schaarste aan energie, klimaatsveranderingen, planten- en dierziekten, enz.). Verscheidenheid en het in stand houden van verscheidenheid kosten echter geld, waardoor de verleiding groot is om uniformiteit na te streven. Uniforme systemen² werken economisch efficiënter dan systemen waarin verscheidenheid primeert. Maar als we duurzaamheid zoeken, is het wenselijk dat we streven naar een diversiteit zowel op het vlak van het ruimtegebruik als op het vlak van de activiteiten als op het vlak van de organisatie van deze activiteiten. Meteen biedt een benadering die streeft naar ecologische duurzaamheid kansen voor nieuwere vormen van landbouw die de uniform gevestigde patronen overstijgen.

1.3 Is de Vlaamse landbouw duurzaam?

De Vlaamse landbouw in zijn totaliteit is niet erg duurzaam : hij is onvoldoende economisch efficiënt, onvoldoende milieuvriendelijk en hij mist een aanvaardbaar sociaal draagvlak. Gelukkig worden langs alle kanten veel inspanningen geleverd om de duurzaamheid te verbeteren. Wat landbouw betekent voor het behoud van open ruimte is een positief gegeven in de oprukkende verstedelijking van Vlaanderen.

Economische dimensie

De Vlaamse landbouw brengt met 1,8 % van de beroepsbevolking slechts één procent van de toegevoegde waarde van de economie voort. Wanneer gans het agro-businesscomplex

² Een uniform systeem is een beperkt gedeelte van de realiteit dat elementen bevat die met elkaar verbonden zijn.

(toelevering, verwerking, afzet) in overweging wordt genomen, bekleedt landbouw een belangrijke plaats binnen ons economisch bestel. Vele landbouwbedrijven lijden verlies of houden nauwelijks hun kop boven het water omwille van hun kosteninefficiëntie omdat de grondgebonden bedrijven relatief kleine bedrijven zijn met dure grond en dure gebouwen binnen het Europese geheel. Het starten of verder zetten van landbouwbedrijven wordt financieel steeds moeilijker en wordt geconfronteerd met vele administratieve en wettelijke voorschriften die voor éénmansbedrijven moeilijk te dragen zijn. Het steeds verder wegvallen van de Europese prijsondersteuning levert de sector over aan een meer concurrentiële omgeving waar de producenten die onderaan de keten staan de grootste klappen krijgen. Natuurlijk zijn er ook bedrijven en bedrijfstakken waar het economisch wel goed gaat maar het globaal beeld is tanend.

Ecologische dimensie

De Vlaamse landbouw behoort tot de koplopers in de wereld zowel wat betreft het gebruik van externe inputs die belastend zijn voor het milieu (zoals bestrijdingsmiddelen en kunstmeststoffen) als wat betreft de druk van de veestapel. De niet-grondgebonden landbouw heeft hierdoor een belangrijke impact op het milieu (denk aan de mestoverschotten). Wie in Vlaanderen het aantal dieren uitdrukt per oppervlakte-eenheid, komt tot een veebezetting die een veelvoud is van de 1,9 grootvee-eenheden per ha, de duurzaamheidsdrempel om bepaalde Europese subsidies te krijgen en tevens de maximale veebezetting in de biologische landbouw. Door het verbreken van de grondverbondenheid kan ons ecosysteem de bijproducten van dierlijke oorsprong niet meer verwerken. Ofwel moet het aantal dieren verminderen ofwel moeten we mest verwerken en exporteren. Ik wil geenszins zeggen dat grondloze veeteelt geen kansen heeft, alleen zijn we te ver gegaan. Zijn de problemen opgelost als we mest verwerken en exporteren? Ja en neen. De lokale druk is weg, maar ecologisch is het niet de meest optimale weg: er komt veel transport en energieverbruik bij kijken. Mogen we dan niet meer rekenen op transport? Natuurlijk wel, maar ecologische duurzaamheid gebiedt dat ook hier niet overdreven wordt.

Sociale dimensie

Vele landbouwbedrijven staan sociaal zwaar onder druk, omdat zij de opeenvolgende crisissen niet meer aankunnen, een slecht imago hebben, er een te grote rechtsonzekerheid is. Het eerder gesloten karakter van de landbouwwereld en het vrij defensief reageren op crisissituaties hebben het gesprek tussen landbouw en maatschappij in Vlaanderen danig verstoord. Land- en tuinbouwbedrijven zijn doorgaans familiale bedrijven van eerder bescheiden omvang. Voor de meeste bedrijfsleiders is landbouw niet alleen een vak maar ook een levenswijze. Er wordt bij moeilijkheden dan ook eerder ingeboet op het gezinsinkomen. De niet boerende bevolking heeft nauwelijks nog contact met de landbouw en is niet of slecht op de hoogte van problemen en inspanningen die de landbouw levert om vandaag te overleven. De maatschappij vraagt dat de landbouwproductie meer en sneller inspeelt op de vraag.

Open ruimte

Grondgebonden landbouwbedrijven beheren een groot deel van de open ruimte in Vlaanderen en vullen de landschapsbeleving van de bevolking in. Bewust of onbewust bepalen deze bedrijven het platteland dat door de consumenten positief wordt ervaren. Bewust inspelen op dit gegeven, dat ook Europees belangrijk is, kan de duurzaamheid ten goede komen.

1.4 Strategieën voor een duurzame landbouw

Kennis, ondernemerschap en strategie zullen onontbeerlijk zijn om de weg te kunnen inslaan naar een meer duurzame landbouw. Landbouwbedrijfsleiders zullen een combinatie van strategieën moeten toepassen om een economische, ecologische en sociale meerwaarde te kunnen creëren. Bovendien ben ik er van overtuigd dat een aantrekkelijke en open communicatie van levensbelang is om de sector vooruit te helpen.

Zoeken naar economische meerwaarde

Economische waarde kan gecreëerd worden op twee manieren namelijk door het verlagen van de kosten en door het verhogen van de opbrengsten. In ieder geval is er een verruiming van de bedrijfsactiviteiten vereist en dit kan in elk van de vier dimensies van een bedrijf plaatsvinden:

1. Horizontale verruiming of *schaalvergroting* door de schaal van het bedrijf uit te breiden. Hierdoor kunnen schaalvoordelen benut worden en kan een product aan een lagere kostprijs voortgebracht worden. De voorwaarde is wel dat er voldoende grond en/of quotum beschikbaar is en blijft. In Vlaanderen is dit behoudens voor enkelingen meestal een illusie.
2. Verticale verruiming of *de-specialisatie* door terug activiteiten stroomopwaarts of stroomafwaarts van de kernactiviteit zelf uit te voeren. Op deze wijze kunnen ketenvoordelen benut worden en kan een groter deel van de eindwaarde van het product worden gecapteerd. Ik denk hierbij aan de aanmaak van eigen voeders, de verwerking van basisproducten, de hoeveeverkoop.
3. Laterale verruiming of *functieverbreding* door activiteiten uit te voeren die zich buiten de sfeer van de landbouwproductie bevinden, maar die gebruik maken van de positieve neveneffecten die de landbouwproductie kan genereren, zoals groenbeheer, vrijetijdsbesteding en zorgboerderij.
4. De verruiming in de tijd of *versnelde innovatie* door als eerste een nieuw product of dienst op de markt te brengen of tot stand te brengen via een vernieuwd productieproces waardoor tijdelijk een hogere prijs kan gegenegeerd worden (productdifferentiatie). Men moet dan wel steeds opnieuw blijven innoveren om de concurrentie voor te blijven.

Voor elk bedrijf past een andere combinatie van deze vier meerwaardestrategieën, afhankelijk van de kennis en de kerncompetenties van het landbouwersgezin, de bedrijfs- en gebiedsspecifieke situatie, de wil om iets te veranderen, de economische noodzaak, enz. Kant en klare oplossingen zijn er niet.

Zoeken naar ecologische meerwaarde

Om een ecologische meerwaarde te realiseren zullen strategieën moeten ontwikkeld worden die milieuwinst opleveren b.v. door het verminderen van het teveel aan effluenten (ammoniak, fosfaat, CO₂, SO₂, enz.) door de landbouw voortgebracht. Anderzijds moet men weer oog hebben voor biodiversiteit, landschapselementen en natuurfuncties. Bedrijven moeten efficiënter en oordeelkundiger gebruik maken van externe inputs (pesticiden, kunstmest),

zodat verlies en verspilling verkleinen: hier vinden economie en ecologie elkaar en een ecologische winst gaat vaak samen met een economisch beter resultaat (beperken van de kosten aan input zijde). Het herstellen en bevorderen van kringlopen kan de ecologische efficiëntie merkbaar verbeteren.

De ontwikkeling van de biologische en geïntegreerde productiemethoden zijn hier op hun plaats. Deelname aan organisatie van de open ruimte door middel van beheersovereenkomsten in samenwerking met openbare besturen is hiervan nog een ander voorbeeld.

Zoeken naar sociale meerwaarde

De creatie van een sociale meerwaarde en de erkenning door de maatschappij kan alleen maar gebeuren door maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Het contact en de dialoog tussen landbouw en maatschappij moet dringend worden hersteld en dit moet een wederzijds herstel zijn. Duurzame relaties tussen de verschillende actoren (landbouwers, milieuverenigingen, consumenten) leiden naar een landbouw die gedragen wordt door gans de samenleving. Meermaals wordt vastgesteld dat consumenten nog steeds vertrouwen hebben in de 'boer', maar vinden dat er teveel wordt geproduceerd.

Het koopgedrag van de consument is echter niet het resultaat van deze bedenking. De traditionele consument wil goed en goedkoop voedsel; hij (zij) reageert puur economisch. Voor producten, die geproduceerd worden met het oog voor dierenwelzijn, wil men meestal nog iets meer betalen, voor de andere voorwaarden gekoppeld aan milieuvriendelijkheid en open ruimte veel minder. Toch vindt hij (zij) het belangrijk. De meerkost moet gedragen worden door de maatschappij, zodat het product niet té duur wordt, is de redenering.

1.5 Trends die de toekomstige evolutie van land- en tuinbouw zullen bepalen

Globalisering en Europees landbouwbeleid

Door de WTO-discussie en de mogelijke heroriëntering van het Europees landbouwbeleid zal de concurrentie op wereldvlak toenemen. Op Europees niveau is een evolutie aan de gang in de richting van een inkomensondersteuning in plaats van een prijsondersteuning. De nakende uitbreiding van de EU zal het landbouwbeleid drastisch beïnvloeden. De wereldmarkt lijkt het verduurzamen van de Vlaamse landbouwproductie eerder te hinderen dan te stimuleren. De wereldmarktprijs is van een dergelijk laag niveau dat de dure inputs in ons landbouwsysteem niet kunnen worden gevaloriseerd. Het Europees landbouwbeleid is op het vlak van de inkomensondersteuning hectaregebonden en dus in het voordeel van die producenten die zich in een omgeving bevinden met een relatief overschot aan grond. De tweede pijler van het Europees beleid, de plattelandsontwikkeling, is niet aangepast aan de noden van verstedelijkte gebieden.

Europa heeft recent door de ontwikkeling van de tweede pijler gekozen voor het stimuleren van meer duurzame landbouwproductie. Tegelijk zijn een aantal terechte Europese Richtlijnen goedgekeurd die verband houden met voedselveiligheid en dierenwelzijn.

Probleem zal hier zijn dat in het kader van de WTO goedkopere producten (lees : minder ecologisch, onder minder sociaal verantwoorde omstandigheden geproduceerd) de Europese producten zullen beconcurreren.

Reguleringsdruk

De wetgever zal steeds striktere eisen opleggen met betrekking tot de locatie, de productiewijze en de productkwaliteit van de landbouw. Hierdoor en door het feit dat wijzigingen zo snel gebeuren en rechtsonzekerheid veroorzaken, zullen bepaalde deelsectoren en bedrijven vermoedelijk afhaken. Sectoren die nog niet veel inspanningen hebben geleverd om op te schuiven naar duurzaamheid of sectoren die een grote ecologische druk veroorzaken, krijgen het moeilijk. Ook de verwerkende en distributiesector zullen steeds meer regulerende bepalingen opleggen, bijvoorbeeld via lastenboeken: men eist immers garanties en bewijzen voor extra kwaliteit.

Technologische vooruitgang

De biotechniek (zoals de precisielandbouw) en de biotechnologie hebben een theoretisch potentieel tot het genereren van vernieuwingen die de productiewijze van de landbouw grondig kunnen wijzigen. Zij kunnen bijdragen tot een versnelde innovatie van productieprocessen. Vooral rond biotechnologie blijft het debat levendig. Net zoals het productieproces bij het produceren van landbouwproducten vaak even belangrijk wordt als het product zelf, wordt de context waarin biotechnologie zich afspeelt haast belangrijker dan de technologie zelf. Een kritische houding van het beleid t.a.v. de biotechnologie moet ervoor zorgen dat veilige en nuttige toepassingen de ecologische en economische efficiëntie van het landbouwgebeuren bevorderen

1.6 Toekomstperspectieven voor de Vlaamse land- en tuinbouw

Het gunstig zeeklimaat en het overvloedige aanbod aan vruchtbare gronden maken van Vlaanderen een gebied dat uitermate geschikt is voor bepaalde vormen van akkerbouw, veeteelt en de productie van de meeste tuinbouwproducten. Onze behoorlijk lange groeiseizoenen met niet te koude winters en geen te droge zomers zijn ideaal voor gewassen waarvan we de vegetatieve delen oogsten (groenvoeders, veel groentegewassen). Bovendien is hier een grote kennis, ervaring en infrastructuur aanwezig om de verschillende productieprocessen goed te beheersen. Daarbij komt dat Vlaanderen een gebied is middenin een grote en rijke consumentenmarkt.

Een stabiele, betaalbare voedselvoorziening is sinds mensenheugenis het hoofddoel van iedere landbouwpolitiek. Landbouwproducten kunnen daarom als strategische goederen beschouwd worden. Voedsel kan hierbij op hetzelfde niveau geplaatst worden als water en energie. Politiek-strategisch wordt de afhankelijkheid van het buitenland voor strategische goederen zoveel mogelijk vermeden. Men kan vaststellen dat deze benadering zelfs nog steeds leeft binnen de zeer stabiele context van de Europese Unie. Trouwens, het is binnen de Europese context te verdedigen om ook wat voedselproductie betreft aan voldoende risicospreiding te doen (cfr. de recente mond- en klauwzeer uitbraken).

Door gebruik te maken van de geografische, structurele en kennisvoordelen, moet het mogelijk zijn om productieprocessen nog verder te optimaliseren (zowel economisch als ecologisch) wat de concurrentiepositie ten goede komt. Voorwaarde is een goede opleiding en een modern denk- en handelingskader van de bedrijfsleiders.

Creatieve initiatieven kunnen profiteren van de trend naar diversiteit en de gedifferentieerde vraag van koopkrachtige consumenten: er liggen kansen voor productdifferentiatie, producten

met hoge toegevoegde waarde en de ontwikkeling van nichemarkten. Inkomsten hieruit kunnen opnieuw geïnvesteerd worden in duurzame toepassingen, waardoor een positief imago geschapen wordt en de vernieuwing kan doorgaan. Voor de consument blijft de veiligheid van het product zorg nummer één, hij stelt daarom ook vragen en eisen omtrent de productiewijze en de productieomgeving. De biologische landbouw is één van de vormen van landbouw die bij uitstek voldoet aan de maatschappelijke verzuchtingen op het gebied van milieu, dierenwelzijn en biodiversiteit. Deze sector kan een voortrekkersrol vervullen op de weg naar een duurzame landbouw, daarin gesteund door de groeiende vraag naar biologische producten bij de consument.

In Vlaanderen is er toenemende aandacht voor publieke goederen zoals landschap, natuur, water, e.a. Potentieel liggen hier kansen voor een extra diversificatie van en in de landbouw. Zulke diversificatie kan meehelpen de evolutie van de Vlaamse land- en tuinbouw in een duurzame richting te sturen. Belangrijk hierbij is dat die toenemende aandacht vertaald wordt in financiële transfers naar de landbouw.

Functieverbreiding uit zich ook in nieuwe activiteiten die vroeger helemaal afwezig waren op landbouwbedrijven, zoals hoevetoerisme, natuurbeheer, landbouweducatie, zorgfuncties, enz. Of deze functies succesvol worden hangt af van de ruimtelijke ligging, de wil en de competentie van de bedrijfsleiders. Een grote verscheidenheid in productietakken en -methoden is een voordeel.

1.7 Het kernvraagstuk

Het kernprobleem waarmee het Europese landbouwmodel (relatief kleine veelal familiale bedrijven) geconfronteerd wordt, is eigenlijk als volgt te formuleren:

Hoe ervoor zorgen dat in een toenemende concurrentiële omgeving de extra inspanningen die land- en tuinbouwers leveren op het vlak van leefmilieu, volksgezondheid, dierenwelzijn worden gehonoreerd zodat hun economische bedrijfszekerheid niet in het gedrang komt?

Of nog

Hoe de paradox wegwerken van een samenleving die langs de ene kant pleit voor een duurzame landbouw, maar er langs de andere kant als consument nog onvoldoende toe bereid is er voor te betalen.

Deze tweeslachtigheid is een belangrijke rem om de landbouw verder te oriënteren naar een duurzamere richting. Om hieraan te verhelpen kan men zowel langs vraagzijde als langs de aanbodzijde acties ondernemen om het productieproces maar evenzeer het consumentengedrag te verduurzamen.

Enerzijds kan men via regelgeving opleggen dat productieprocessen en -methoden duurzamer moeten worden. Via sensibilisering, demonstraties, vorming en andere overheids-ondersteuning (beheersovereenkomsten, voorbeeldbedrijven, enz.) kan men duurzame landbouw aanmoedigen en stimuleren op bedrijfsniveau. Belonen werkt altijd beter dan bestraffen! Anderzijds moet men de consument overtuigen dat duurzaam produceren een prijs heeft en dat het vrij hypocriet is de hoogste eisen te stellen aan kwaliteit, voedselveiligheid, respect voor de productieomgeving, enz., als men niet bereid is daarvoor een eerlijke prijs te

betalen. Om dit doel te bereiken is veel sensibilisering nodig. Ook stimulerende maatregelen kunnen helpen: men zou bv. ecoboni kunnen invoeren om zo de vraag naar duurzaam voedsel aan te zwengelen.

Het integreren van nieuwe maatschappelijke eisen werkt kostprijsverhogend waardoor de concurrentiepositie van land- en tuinbouw verzwakt. De grote uitdaging is deze nieuwe eisen omzetten in toegevoegde waarden op een manier dat ze worden vertaald in de marktprijs. Wanneer dit niet goed lukt, zijn overheidsinitiatieven nodig om de maatschappelijke eisen mogelijk te maken.

1.8 Toekomstvisie voor de Vlaamse land- en Tuinbouw

Er is geen ontkomen aan: zoals in andere sectoren moet de land- en tuinbouw om te overleven werken in een omgeving waarbij duurzaamheid vooropstaat. Dit betekent dat hij op zoek moet gaan naar een evenwicht tussen de economische, de ecologische en de sociale factoren van zijn productieproces, binnen de grenzen van bestaande regelgeving. Bovendien ziet hij deze regelgeving een dynamisch leven leiden waarbij de eisen naar voedselkwaliteit, basismilieukwaliteit, dierenwelzijn, mee variëren met de bestaande kennis en maatschappelijke trends. Hierdoor stijgt de kostprijs wellicht sneller dan elders, wat concurreren op de wereldmarkt bemoeilijkt.

Twee wegen richting duurzaamheid

Duurzaamheid door samenwerking: Dit geldt voor zeer kapitaalsintensieve bedrijven en bedrijven die weinig grondgebonden zijn en die *duurzaamheid nastreven met technologische of exogene oplossingen*. Deze bedrijven zijn heel dikwijls aangewezen op externe oplossingen die ofwel technologisch zijn of gestoeld zijn op samenwerking. Het is in dit soort bedrijven zeer moeilijk om volledig duurzaam te werken. Allerlei samenwerkingsverbanden kunnen hier een uitkomst bieden. Deze samenwerking kan erg lokaal zijn, maar kan ook op lange afstand. Veebedrijven en akkerbouwbedrijven kunnen mekaar helpen (de zogenaamde koppelbedrijven, met als clichévoorbeeld mest voor graan: de akkerbouwer produceert graan voor een veeboer en de veeboer vindt bij de akkerbouwer een afzet voor mest).

Bedrijven met een zelfde productietak kunnen zich groeperen en coöperatief schaalvoordelen puren uit georganiseerde aankoop en afzet. Bedrijven met gelijklopende visies kunnen zich toeleggen op het produceren van een hoog kwalitatief product en door hun samenwerking een voldoende grote marktpenetratie bewerkstelligen.

De zorg voor kwaliteit en voedselveiligheid (IKB, traceerbaarheid, enz.) zullen in de toekomst nog meer dan vandaag al het geval is, een belangrijke drijfveer worden om bedrijven meer in ketenverband te doen samenwerken. Bovendien schakelen zij zich op die manier op een actieve of passieve manier in, in waardeketens.

Duurzaamheid op bedrijfsniveau: Dit is de weg voor eerder arbeidsintensieve bedrijven die *duurzaamheid nastreven met systeemecologische of endogene oplossingen* en die grondgebonden zijn. Hier wordt wel gestreefd naar complete duurzaamheid op bedrijfsniveau. Maar om competitief te blijven zal het wellicht noodzakelijk zijn om aanvullende bedrijfsactiviteiten te organiseren. Deze activiteiten kunnen zich zowel binnen als buiten de sfeer van landbouwactiviteiten bevinden. Ik zie dit gebeuren op akkerbouw- en tuinbouwbedrijven, gemengde bedrijven en extensievere veehouderijen.

Het spreekt vanzelf dat er naast de twee geschetste typische evoluties in principe diverse tussenvormen mogelijk zijn b.v. door combinatie van elementen uit de twee geschetste typologieën.

2. Toets aan duurzaamheidscriteria per sector

2.1 Kerncijfers i.v.m. leefbaarheid van land- en tuinbouwbedrijven

Op de algemene vraag of Vlaanderen voldoende leefbare bedrijven heeft werd de analyse gemaakt van de nodige capaciteit op de bedrijven om het vergelijkbaar inkomen te halen.

Er werd een analyse uitgevoerd op basis van de boekhoudkundige gegevens van het CLE boekhoudnet om het arbeidsinkomen voor de belangrijkste producties te bepalen. Vervolgens kan het vergelijkbaar inkomen worden gedeeld door deze arbeidsinkomens om de totale bedrijfsomvang te bepalen die nodig is om het vergelijkbaar inkomen te behalen. Men kan ook een combinatie maken van verschillende producties en zo bepalen hoeveel eenheden van elke productie er nodig zijn om het vergelijkbaar inkomen te behalen. Omdat in de analyse wordt uitgegaan van gegevens van de gemiddelde bedrijven geldt dat dit vergelijkbaar inkomen moet behaald worden voor het gemiddeld aantal arbeidseenheden dat tewerk is gesteld op het gemiddeld bedrijf. In de meeste gevallen zal dit schommelen rond 1,5 arbeidseenheden, het betreft hier bijna uitsluitend niet bezoldigde familiale arbeidseenheden, namelijk de bedrijfsleider en zijn echtgenote.

Aangezien de CLE boekhoudingen geen analytische boekhoudingen zijn is het arbeidsinkomen van de verschillende producties niet afzonderlijk gekend. Er werd dus een benaderende methode uitgewerkt die op basis van de gegevens van de gespecialiseerde bedrijfstypes en van de brutostandaardsaldi (BSS) van de verschillende producties het arbeidsinkomen per eenheid productie raamt. Gelet op de grote variabiliteit wordt gewerkt met gemiddelde gegevens van vijf boekjaren. Aangezien de meest recent beschikbare BSS berekend werden voor de periode die de boekjaren 1993-1994 tot 1998-1999 omvat werd ook voor de berekeningen die gebaseerd zijn op de gespecialiseerde bedrijfstypes gewerkt met deze methode. Er wordt gewerkt met een afgerond vergelijkbaar inkomen van 32.226 euro per arbeidseenheid. Het vergelijkbaar inkomen dat per bedrijf moet worden behaald wordt bekomen door dit vergelijkbaar inkomen te vermenigvuldigen met het gemiddeld aantal arbeidseenheden die op het gemiddelde bedrijf van dit type momenteel worden tewerkgesteld.

Hierbij wordt er wel uitgegaan van ongemengde activiteit. Het spreek vanzelf dat voor wat de sectoren akkerbouw en vollegrondsgroenten en veehouderijbedrijf de meeste Vlaamse bedrijven gemengde bedrijven zijn.

Tabel 1: Benodigd aantal productie-eenheden om het vergelijkbaar bedrijfsinkomen te halen

productie	arbeidsinkomen in euro per eenheid	aantal eenheden voor vergelijkbaar inkomen 1 A.E.	aantal arbeids- eenheden	aantal eenheden voor vergelijkbaar inkomen bedrijf
per ha akkerbouw	680	47,4	1,27	60,2
per melkkoe (en gevolg)	620	52,0	1,53	79,6
per 1.000 l melkquotum	116	277,8	1,53	425,0
per zoogkoe (en gevolg)	325	99,2	1,44	142,8
per fokzeug	151	213,4	1,45	309,4
per mestvarken(splaats)	50	644,5	1,45	934,1
per 1000 legkippen	1250	25.780 (1)	1,00	25.780
per 1000 mestkuikens	700	46.086 (1)	1,00	46.086
per ha vollegrondsgroenten landbouw	2.000	16,1	1,50	24,2(2)
per ha vollegrondsgroenten tuinbouw	6.600	4,9	1,50	7,4(2)
per ha glasgroenten (incl. aardbeien)	91.100	0,4	1,50	0,6(2)

(1) aantal legkippen en mestkuikens in stuks op jaarbasis, bron VEPEK wegens geen CLE boekhoudingen.

(2) voor de groenteteelt in open grond en voor de glasteelten wordt het aantal arbeidseenheden per bedrijf arbitrair gelijk gesteld aan 1,5.

Wanneer de cijfers per sector vergeleken worden met de capaciteit nodig per specialisatie om een vergelijkbaar inkomen te halen, wordt snel duidelijk dat de grondgebonden sectoren van melkvee, rundvee en akkerbouw relatief kleine bedrijven bevat. Als groei onmogelijk is door quota en/of beperkingen, is de groei naar meer inkomen enkel te realiseren door diversificatie (nieuwe taken opnemen buiten landbouw) en/of verticale verbreding.

Een andere mogelijkheid is schaalvergroting door samenvoegen van de bedrijven tot een leefbaar geheel.

2.2 Sectoren

In vogelvlucht worden even de belangrijkste deelsectoren van onze land- en tuinbouw beschouwd in het licht van de voorgestelde toekomstvisie. Het is duidelijk dat er reeds heel wat inspanningen gedaan zijn om de economische, ecologische en sociale duurzaamheid te verhogen. De dagelijkse praktijk geeft reeds aan dat de meeste landbouwers en tuinders zich sterk bewust zijn van de verwachtingen van de maatschappij en daar ook graag op inspelen. Bij het overlopen van de sectoren zullen zowel de sterkten als de zwakten in beeld gebracht worden. Verder in de nota zal het instrumentarium voorgesteld worden waarmee hierop zal ingespeeld worden.

2.2.1 Akkerbouw

Economisch

De aardappelteler is economisch sterk afhankelijk van de industrie. De industriële verwerking van aardappelen is immers zeer sterk toegenomen. Het beschikken over bewaarcapaciteit op het bedrijf is en blijft een belangrijke troef.

De teelt van suikerbieten is de meest rendabele en meest bedrijfszekere akkerbouwteelt dankzij het quotasysteem en de hieraan gekoppelde prijs. Lage graanprijzen en geringe exportmogelijkheden maken de graanteelt in Vlaanderen tot een financieel minder aantrekkelijke teelt, die echter in het moderne akkerbouwbedrijf haar plaats blijft opeisen omwille van de rol die ze speelt in de teeltrotaties op bedrijfsniveau. Toch blijkt op de kleinere bedrijven (o.a. op de zandleembodems van Zuid-West-Vlaanderen) steeds meer de tendens om over te schakelen naar meer intensieve alternatieven (groenteteelt zoals prei), en dit om het bedrijfsinkomen op peil te houden. Bij de cichoreiteelt liggen de zaken minder gunstig. De rendabiliteit blijft eerder laag en zit in de buurt van wintertarwe (graanpremie inbegrepen) of iets hoger. In Vlaanderen blijft het areaal cichorei voorlopig bescheiden op 4.000 ha., verspreid over 1.000 bedrijven.

Echte akkerbouwbedrijven zijn er niet in Vlaanderen. Bedrijven met meer dan 60 ha (leefbaarheidsgrens voor gespecialiseerde bedrijven) zijn eerder uitzondering dan regel :

Tabel 2 : Indeling van de bedrijven naargelang de nuttige landbouwoppervlakte, totaal graanareaal per grootteklasse, gemiddeld graanareaal/bedrijf (Bron NIS - 15 mei Landbouwtelling 2001)

	>80 ha	30 - 80 ha	< 30 ha
Vlaanderen			
aantal bedrijven	331	4.750	13.726
graanareaal (ha)	11.760	56.668	61.167
graanareaal/bedrijf (ha)	35,53	11,93	4,46

(opmerking : 60 à 70 % van dit graanareaal is ingezaaid met maïs)

Naast de granen zijn suikerbieten en aardappelen dé belangrijkste teelten. In Vlaanderen wordt op 7633 bedrijven suikerbieten geteeld op 35.587 ha. Het saldo/ha van de bietenteelt ligt op 2 tot 3 maal het saldo/ha wintertarwe. Hierbij werd de inkomenssteun granen in rekening gebracht. In 2000 waren 42.443 ha aardappelen aangeplant door 11.273 bedrijven.

Binnen de eerste pijler van het landbouwbeleid zijn per sector regels vastgelegd voor wat betreft de productiehoeveelheden, de interventie- en restitutieprijzen én de directe inkomenssteun.

Bij melk en suiker ligt de klemtoon op de productiehoeveelheden, bij rundvlees en graan op prijsverlaging richting wereldmarkt en directe inkomenssteun.

Directe inkomenssteun wordt uitbetaald aan 31.158 Vlaamse grondgebonden bedrijven waarbij 10.422 bedrijven meer dan 5000 Euro/bedrijf ontvangen.

Ecologisch

De laatste jaren zijn inspanningen gedaan om het gebruik van chemische hulpmiddelen te beperken.

Zo loopt het areaal Bintje (zeer gevoelig aan aardappelziekte) van jaar tot jaar terug. Een aantal nieuwe rassen heeft, naast een betere kwaliteit, ook een verminderde gevoeligheid voor deze ziekte.

De N-bemesting is de laatste jaren met 30% gedaald dankzij doorgedreven voorlichting, begeleiding en opvolging, dit vooral in aardappelen, maar ook in suikerbieten. In suikerbieten is het gebruik van bestrijdingsmiddelen gedaald dankzij intensieve voorlichting en dankzij een veralgemeend gebruik van zeer lage dosissen insecticiden op het zaad of in de zaaivoor rond het zaad.

Cichorei is een teelt met een lage inzet van chemische middelen.

De graanteelt is omwille van zijn rol in de vruchtwisseling en zijn positieve invloed op de stikstofbenutting en de bodemstructuur een ecologisch goedscorende teelt. Ook naar gewasbescherming zijn reeds heel wat inspanningen gedaan om naar veiliger lage-dosis-producten te evolueren.

De maïsteelt heeft een slecht imago: monocultuur, overbemesting en atrazine-gebruik. Invoegen van ingekuilde granen als triticale, aangepaste bemestingsstrategieën en het inschakelen van mechanische onkruidbestrijdingstechnieken zijn nog te beperkt in toepassing.

Maatschappelijk

De aardappel, basisgrondstof voor onze Belgische friet, staat maatschappelijk niet echt ter discussie. De belangstelling voor industrieel bereide aardappel-derivaten neemt nog steeds toe. Substitutie van Bintje door andere rassen gaat maar schoorvoetend.

Er kan gesteld worden dat de graanteelt nog steeds een zeer positief imago geniet. Graanteelt blijkt naar de maatschappij toe nog steeds het visitekaartje van de akkerbouw. Granen staan vooral bekend als leverancier van energie (koolhydraten) en vezels. In de warenhuizen en bij de bakker dragen de gevitaminiseerde ontbijtgranen, het 10-granenbrood en de biogranen bij tot het positieve imago van de graanteelt. Nochtans is het overgrote deel van de graanproductie in Vlaanderen bestemd voor de veevoeding. De baktarweproduktie is beperkt. Maïs komt over als een landschappelijk storende teelt.

2.2.2 De groenteteelt

Economisch

De Vlaamse groenteteelt is voor zijn afzet, naast de binnenlandse markt, zeer sterk georiënteerd op het buitenland (Europa). Voor een goede commercialisering is zij daardoor deels afhankelijk van de vraag en het aanbod in deze landen. Nieuwe initiatieven met het oog op het bekomen van een volledige traceerbaarheid van de producten én de goede kwaliteit van de Vlaamse groenten zijn een troef. De zeer sterk geconcentreerde distributieketens stellen alsmaar hogere eisen op het vlak van continue leverbaarheid, productkwaliteit, milieu, hygiëne. Niet voldoen aan de gestelde eisen heeft niet leveren tot gevolg.

De tewerkstelling van seizoensgebonden personeel blijft een probleem.

Tabel 3: Situering aantal groentetelers in België

	Groenten		Champignons	Totaal	%
	open lucht	onder glas			
Vlaanderen	2890	1459	111	4460	82,7
Wallonië	875	38	7	920	17,1
Brussel	9	3	0	12	0,2
Totaal	3765	1497	118	5392	100,0

Bron: NIS 2001

Ongeveer 87 % van de groentetelers zijn beroepstelers (in de serreteelt liggen deze percentages hoger). Per bedrijf van de beroepstelers zijn er gemiddeld 2,2 à 2,4 arbeidseenheden actief. Op de gelegenheidsbedrijven bedraagt dit 0,37 à 0,42 eenheden. De gemiddelde grootte van de bedrijven neemt toe van jaar tot jaar (zie tabel 5). De gemiddelde leeftijd van de professionele telers bedraagt 45 à 46 jaar, voor de gelegenheidstelers daartegenover schommelt dit rond 58 jaar.

Tabel 4 : Grootte van de bedrijven

grootte van bedrijven (in % van totaal)	< 2 ha	2 tot 5 ha	5 tot 10 ha	10 tot 20 ha	20 tot 30 ha	30 tot 50 ha	50 tot 80 ha	80 en + ha
Groenteteelt open lucht	1,21	3,15	7,35	20,96	18,97	22,07	13,56	12,73
groenten onder glas	53,4	27,2	11,4	5,33	1,67	0,8	0,13	0,07
Champignons (oppervlakte van de lagen)	56,25	8,33	12,5	12,5	4,17	4,17	0	2,08

Bron: NIS 2001

Tabel 5 : Gemiddelde grootte van de bedrijven

gemiddelde grootte van de bedrijven in ha	1995	1996	1997	1998	1999	2000
beroepstuinbouwbedrijven	4,9	5,2	5,5	5,8	5,8	6,1

Bron: CLE 2001

Qua ondersteuning vanuit de Europese gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit is er enkel de steun aan de erkende telersvereniging. Er zijn geen quota en/of prijstoeslagen. Interventie bestaat voor tomaten en bloemkolen, restitutie voor tomaat.

Ecologisch

De groentesector heeft de laatste jaren inspanningen geleverd om te komen tot een bewuster, correcter en verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. In de glastuinbouw wordt het insecticidegebruik grotendeels vervangen door biologische bestrijding. De vollegrondsgroentetelers maken gebruik van waarnemings- en waarschuwingssystemen om tot een efficiëntere inzet van middelen te komen. Ook wordt het middelengebruik geregistreerd. Toch kan niet ontkend worden dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen nog steeds noodzakelijk blijft voor de groenteteelt en dat hier nog heel wat inspanningen zullen moeten geleverd worden om het gebruik ervan te verminderen. De snellere erkenning van meer milieuvriendelijke selectievere gewasbeschermingsmiddelen voor deze kleine teelten zou reeds een verminderde milieu-output met zich meebrengen.

In de sector van de vollegrondsgroenten zorgen de hoge N-bemesting afkomstig uit dierlijke mest voor nogal wat problemen.

Het energiegebruik in de glastuinbouw is relatief groot t.o.v. het gebruik in de rest van de landbouwsector. Het gebruik van gas als brandstof en van energiebesparende materialen (bv. energie-schermdoeken) vindt steeds meer ingang, onder meer door het gevoerde Vlaamse investeringsbeleid.

De glastuinbouw werkt aan de recyclage van diverse productiemiddelen. Toch zal hieraan meer aandacht moeten besteed worden in de toekomst.

Maatschappelijk

De groentesector heeft als producent van 'gezond' voedsel een positief imago.

De maatschappij staat evenwel kritisch tegenover de eventuele aanwezigheid van residu's van gewasbeschermingsmiddelen op groenten. Met de introductie van de verplicht op te volgen lastenboeken (Eurep-Gap), het verhoogd aantal controles en de externe controle van dit systeem tracht de sector te anticiperen op deze zorg die heerst in de maatschappij.

Ook de inplant van glasbestanden wordt moeilijk. Het gevolg is dat glastelers enorme moeilijkheden ondervinden bij het starten, vernieuwen of uitbreiden van een glastuinbouwbedrijf.

2.2.3 De fruitteelt

De fruitteelt verkeert vandaag in een moeilijke situatie. Er is niet alleen een aanhoudend economisch probleem, voornamelijk in de appelteelt, de sector scoort ondanks de vele inspanningen ook ecologisch vrij zwak. Bovendien is de maatschappelijke perceptie van de fruitteelt niet eenduidig positief en dit omwille van een aantal crisissen inzake pesticidengebruik.

Economisch

Het voornaamste zwakke punt in de appelteelt is de eenzijdige productie van Jonagold en dit in een internationale markt die oververzadigd is. Jonagold is over zijn hoogtepunt en stelt zowel op gebied van teelt als van commercialisatie problemen. Rasvernieuwing dringt zich op. In de perenteelt is de economische situatie vandaag rooskleuriger, maar er kan zich op termijn een gelijkaardig probleem stellen als in de appelteelt ; het overgrote gedeelte van de perenproductie bestaat immers uit één ras : Conference. De teelt van aardbeien en houtig kleinfruit is structureel gezond en de teelt van steenfruit is bijna volledig verdwenen. Een ander fundamenteel probleem heeft betrekking op de juridische structuur van de bedrijven, de tewerkstellingsproblematiek en de fiscaliteit. Moderne fruitbedrijven vragen hoge investeringen en de typische familiale structuur van de bedrijven is hieraan niet aangepast. Deze opmerking is trouwens van toepassing op alle kapitaalsintensieve bedrijfssectoren.

Tenslotte slagen de huidige afzetstructuren er niet in een afdoende antwoord te geven op de veranderingen aan de vraagzijde.

Tabel 6: Aantal fruittelers in Vlaanderen

	Fruit		Totaal	%
	open lucht	onder glas		
Vlaanderen	3111	853	3964	93,3
Wallonië	239	43	282	6,6
Brussel	1	2	3	0,1
Totaal	3350	896	4249	100,0

Bron: NIS 2001

Tabel 7 : Grootte van de bedrijven

grootte van bedrijven (in % van totaal)	< 2 ha	2 tot 5 ha	5 tot 10 ha	10 tot 20 ha	20 tot 30 ha	30 tot 50 ha	50 tot 80 ha	80 en + ha
Fruitteelt open lucht	23,63	17,46	18,41	20,62	9,4	6,6	2,42	1,46
fruit onder glas	46,88	18,49	15,26	9,69	4,23	3,9	1	0,56

Bron: NIS 2001

Ongeveer 78 % van de fruittelers zijn beroepstellers.

Qua ondersteuning vanuit de Europese gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit is er enkel de steun aan de erkende telersvereniging. Er zijn geen quota en/of prijstoelagen. Interventie bestaat voor appels en peren, restitutie voor appels.

Ecologisch

De fruitteelt heeft de laatste jaren zeer veel inspanningen gedaan om het gebruik van chemische hulpmiddelen te verminderen en dit zowel in de milieubewuste teelt, de geïntegreerde teelt als de biologische teelt. Deze teeltwijzes beslaan het grootste gedeelte van de fruitteelt. Toch blijft de ecologische score eerder zwak omdat relatief veel gewasbeschermingsmiddelen en groeiregulators worden gebruikt en omdat er weinig doeltreffende alternatieven zijn voor onkruidbestrijding en chemische bodemontsmetting. Het eerste probleem kan op een fundamentele wijze opgelost worden door introductie van meer resistente rassen, maar op dit ogenblik zijn geen commerciële rassen voorhanden met een voldoende duurzame resistentie. Daarnaast blijft de intensieve pitfruitteelt nog te afhankelijk van plantengroeiregulators.

De biologische fruitteelt is dan weer te sterk afhankelijk van een zeer beperkt aantal fungiciden. Bovendien zijn er weinig aangepaste rassen voor de biologische teelt.

Bij de bewaring kan voor grote koelinstallaties (veilingen) onderzocht worden of de energie die vrijkomt tijdens het koelproces niet kan gerecupereerd worden.

Maatschappelijk

Wegens een aantal pesticiden crisissen, de tewerkstellingsproblematiek en de fiscale problemen is de maatschappelijke perceptie van de globale fruitteelt zeker niet optimaal. Dit lijkt niet het geval te zijn voor de biologische fruitteelt, maar deze is zeer beperkt in omvang. Desondanks heeft fruit een ‘gezond’ imago. Dit imago kan door lastenboeken, intensieve externe controle op de toepassing ervan en een correct toegepast sanctioneringsbeleid nog verbeteren.

De fruitteelt is zeer belangrijk in Zuid-Limburg en het oosten van het Hageland. In deze regio is de fruitteelt na de dienstensector de belangrijkste vorm van tewerkstelling. Problemen in de fruitteelt kunnen dan ook leiden tot aanzienlijke werkloosheid.

Fruitteelt maakt in deze regio ook een wezenlijk deel uit van het maatschappelijk, sociaal en cultureel leven. Deze binding kan nog verder uitgebouwd worden via para-agrarische activiteiten (bv. integratie van fruitteelt als cultuurhistorische en landschapscomponent). Een actieve dialoog tussen de sector en de ‘maatschappij’ kan eveneens bijdragen tot een beter vertrouwen in het product en een hoger aanvaardings- en betrokkenheidsniveau voor de sector als geheel.

Een overschakeling van familiale bedrijven naar andere vennootschappen zou een betere bescherming bieden voor de bedrijfsleiders en hun gezin.

2.2.4 De sierteeltsector

Economisch

Gelet op de diversiteit van de sector dient onderscheid te worden gemaakt tussen heel wat subsectoren. De belangrijkste subsectoren waaraan de Vlaamse sierteelt zijn internationale bekendheid dankt zijn:

- de gespecialiseerde opkweekbedrijven : chrysantenstekken en in vitro- en afhardingsbedrijven van kasplanten (Bromelia, orchideeën e.a.)

- de azaleasector
- de potchrysantensector
- de sierboomkwekerij
- de perk- en balkonplantensector
- de bloemisterij-buitenteelten (Aucuba, Erica, Veronica, Euonymus, coniferen)
- de kamerplantensector

Als sectoren die hun centrumfunctie gedeeltelijk verloren hebben of in elk geval op de terugweg zijn, kan vermeld worden de snijbloemensector, de knolbegonia, de bosboomkwekerij en bepaalde delen van de kamerplantensector.

In de toekomst verwacht men een verdere opsplitsing van een viertal type-bedrijven :

1. gespecialiseerde opkweekbedrijven, die internationaal gericht zijn, voortdurend in beweging en met een evolutie naar sterke automatisering en robotisering. Het aantal van dit type zal beperkt blijven.
2. gespecialiseerde productiebedrijven met stijgende aandacht voor productuniformiteit, continuïteit, traceerbaarheid, kwaliteit en milieu. Ook dit type zal verder evolueren naar schaalvergroting, automatisering en robotisering. De verkoop ervan zal rechtstreeks gericht zijn op groothandelsketens.
3. de gemengde bedrijven, met inzet van hoofdzakelijk familiale arbeid. Deze bedrijven hechten speciaal belang aan kwaliteit.
4. de exportbedrijven, vaak gegroeid uit productiebedrijven of in combinatie met eigen productie. Deze groep gaat steeds meer internationaal werken (import uit Zuidelijke landen) en is gericht op verdere schaalvergroting.

De doorgroei van deze bedrijfstypes wordt beïnvloed door dezelfde problemen als deze die zich stellen bij de glastuinbouw en fruitbedrijven met name kapitaal, personeel en inplantingsmogelijkheden :

- verminderde toegang tot de kapitaalmarkt
- gebrek aan ruimtelijke ordening (schaarste aan gronden in de traditionele productiegebieden; bedrijfsonzekerheid qua vestiging)
- gebrek aan gekwalificeerd personeel en gebrek aan opvolging
- onvoldoende cultuur van bedrijfsmanagement (scholing rond marketing, kostprijscalculatie, decision-making enz)
- ondoorzichtigheid van de markt
- verstrengde randvoorwaarden om te kunnen produceren : MAP, VLAREM, Structuurplan m.a.w. groeiend aantal reglementeringen inzake vestiging en uitbating.

Tabel 8: Aantal siertelers in Vlaanderen

	Sierteelt totaal		Totaal	%
	open lucht	onder glas		
Vlaanderen	1491	1388	2879	90,5
Wallonië	145	147	292	9,2
Brussel	4	7	11	0,3
Totaal	1640	1542	3182	100,0

Bron: NIS 2001

Ecologisch

De sector is zich stilaan bewust van de noodzaak van een meer ecologische aanpak van de productie.

Er werden reeds inspanningen in dit domein geleverd door :

- het Vlaams Milieuplan Sierteelt,
- het waarschuwingssysteem voor de boomkwekerij
- introductie van natuurlijke vijanden in glasteelten
- invoeren van mechanische onkruidbestrijding
- invoeren van nieuwe teelttechnieken die het gebruik van pesticiden verminderen (containervelden, gesloten teeltsystemen enz.)
- omschakeling naar gas als energiebron

Op vraag van grootwinkelbedrijven en warenhuisketens (stijgende concentratie in de distributie) worden bovendien steeds meer eisen gesteld rond productkwaliteit, milieu en arbeidsomstandigheden.

In de boomkwekerijsector blijft de grondontsmetting zorgen voor bodem- en luchtverontreiniging.

De mogelijkheden om tot biologische productie over te gaan zijn zeer beperkt gelet op de complexiteit (groot aantal schadelijke organismen) en de zeer lage schadedrempel. De geïntegreerde teelt wint echter steeds meer aan belang.

Maatschappelijk

De maatschappelijke perceptie van deze sector is zeker niet optimaal.

Glasopstanden worden steeds meer als ‘hinderlijk’ beschouwd door de onmiddellijke omgeving en de samenleving.

Deze stelt zich vragen rond het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Anderzijds heeft het “product” op zich wel een zeer positief imago.

2.2.5. Melkveesector

Economisch

De melkprijs is de laatste jaren op behoorlijk niveau gebleven dankzij de Europese quotaregeling. Deze quotaregeling heeft de structuur voor jaren vast gelegd.

Tabel 9: Het aantal melkproducenten onderverdeeld per quotumklasse.

	Antwerpen		Vl-Brabant		West-Vlaanderen		Oost-Vlaanderen		Limburg		Vlaanderen Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
QL < 50.000	113	6,5%	174	24,8%	650	16,9%	504	16,8%	71	7,8%	1512	14,9%
50 - 100.000	156	9,0%	161	22,9%	1004	26,1%	666	22,2%	129	14,2%	2116	20,8%
100 - 200.000	379	21,9%	181	25,7%	1224	31,9%	934	31,2%	195	21,4%	2913	28,6%
200 - 300.000	391	22,6%	80	11,4%	535	13,9%	459	15,3%	176	19,3%	1641	16,1%
300 - 400.000	289	16,7%	54	7,7%	269	7,0%	256	8,6%	151	16,6%	1019	10,0%
400 - 500.000	177	10,2%	33	4,7%	98	2,6%	122	4,1%	96	10,5%	526	5,2%
QL > 500.000	225	13,0%	20	2,8%	62	1,6%	53	1,8%	93	10,2%	453	4,4%
Totaal	1730	100%	703	100%	3842	100%	2994	100%	911	100%	10180	100%

bron :Ministerie van Middenstand en Landbouw – Bestuur voor het
Landbouwproductiebeheer (DG3) “Extra Heffing – Statistieken – Campagne 2000-
2001” dd september 2001

Ecologisch

Voor de melkveehouderij zijn er op ecologisch vlak een tweetal deelaspecten te onderscheiden: mest en chemische hulpmiddelen. De melkveehouderij is altijd een grondgebonden bedrijfstak geweest. De afzet van de mest op de eigen gronden of in de directe buurt stelt(of stelde)daardoor geen grote problemen.

Op gebied van chemische hulpmiddelen behaalt de melkveehouderij (met grasland en maïs als belangrijkste voederteelten) een goede score. Het gebruik van chemische middelen op grasland is bijzonder beperkt. De teelt van maïs stelt evenwel meer problemen. Dit vooral door het breed gebruik van atrazine.

Maatschappelijk

Melk heeft een gezond imago en de melkveesector blijft tot op heden bij de verbruiker nog steeds een goede naam hebben Deze goede naam heeft de sector weten op te bouwen door zelf open te staan voor de steeds strengere kwaliteitseisen voor de melk en ze ook toe te passen.

De melkveesector is een zeer belangrijke sector voor gans Vlaanderen. Door de belangrijke inname van ruimte onderhoudt en bepaalt de melkveesector voor een groot stuk het uitzicht van het landschap.

2.2.6 Vleesvee

Economisch

De vleesveehouderij in Vlaanderen heeft het de laatste jaren zeer moeilijk gehad. De belangrijkste oorzaken zijn de opeenvolgende crisissen rond dioxine, BSE en MKZ. Deze hebben het vertrouwen van de consument geschaad, met als gevolg een dalend verbruik. Dit heeft ertoe geleid dat de markt een structureel overschot had, met lage prijzen voor gevolg. België heeft een zelfvoorzieningsgraad in rundvlees van ongeveer 148 %.

Het verbruik van rundsvlees heeft zich in ons land min of meer hersteld, maar het consumentengedrag is gewijzigd. Er is een constante daling van het gebruik van vers rood vlees, ten voordele van voorverwerkte of panklare producten. De productie richting gespecialiseerde rundveehouderij is de richting met het laagste inkomen (57 % van het vergelijkbaar inkomen). Bovendien is 2/3 van het inkomen afhankelijk van de inkomenssteun.

De rundveehouderij en zeker de –fokkerij is in Vlaanderen bij uitstek een bijtak op landbouwbedrijven. Slechts een twintigtal bedrijven halen de capaciteitsparameter om een volwaardig inkomen te halen uit deze activiteit.

Bij een volwaardig inkomen op niveau van 1 arbeidskracht voldoen slechts 60 bedrijven op 8.400 aan deze voorwaarde. Combinatie met melkvee is voor 2.500 bedrijven de realiteit.

Tabel 10: Verdeling van zoogkoeienquotum over de producenten in Vlaanderen

Quotum	Aantal producenten	%
1 - 10	4300	51,2%
10 - 20	2207	26,3%
20 - 30	878	10,5%
30 - 40	428	5,1%
40 - 50	232	2,8%
50 - 60	127	1,5%
60 - 70	77	0,9%
70 - 80	44	0,5%
80 - 90	33	0,4%
90 - 100	23	0,3%
100 - 120	31	0,4%
120 - 160	17	0,2
160 - 200	2	0,0%
> 200	1	0,0%
	8400	100,0%

Tabel 11 : producenten met zoogkoeienquotum gerangschikt volgens het melkquotum

Melkquotum	Vlaanderen	%
geen	5938	70,7%
1 - 50.000	603	7,2%
50.000 - 100.000	978	11,6%
100.000 - 150.000	558	6,6%
150.000 - 200.000	105	1,3%
200.000 - 250.000	90	1,1%
> 250.000	128	1,5%
	8400	100,0%

Tabel 12 : Verdeling van de bedrijven met zoogkoeien naar oppervlakte (in %)

Oppervlakte	Vlaanderen		Wallonië		België	
	bedrijven	zoogkoeien	bedrijven	zoogkoeien	bedrijven	zoogkoeien
< 10 ha	36	14,5	19,3	3,2	28,5	8,2
10 - 30 ha	41	41,4	25,2	14,1	43	24,1
30 – 50 ha	16,4	16,5	24,5	30	19,4	23,5
50 - 80 ha	5,3	12,5	19,9	28,2	12,6	24,6
> 80 ha	1,3	5,1	11,1	24,5	6,5	19,6
Bron : Landbouwtelling mei 2000						

Ecologisch

Door het gemengd karakter van de bedrijven, meestal akkerbouw en vleesvee, zijn de bedrijven goed ingepast in het landschap. Veel bedrijven hebben nog mooie oude bedrijfsgebouwen, die landschappelijk een grote waarde hebben.

Een kudde zoogkoeien met kalveren, op de weide, geeft zeker een positief beeld naar de maatschappij toe. Ook voor de beweiding van graspercelen in natuureservaten worden zoogkoeien ingeschakeld. Hier is een positieve wisselwerking tussen natuur en landbouw mogelijk.

De huisvesting van vleesvee in de winterperiode gebeurt op stro. Dit huisvestingssysteem is diervriendelijk.

Het minder intensieve karakter van vleesveebedrijven ten opzichte van andere intensieve sectoren zorgt voor een veel mindere milieudruk en mestdruk

Nevenproducten van de akkerbouw voornamelijk stro, pulp en aardappelen, worden in de vleesveehouderij nuttig gebruikt.

Maatschappelijk

Ondanks de voorbije crisissen die het imago van de landbouw naar de maatschappij toe hebben aangetast, zijn ondertussen er verschillende initiatieven genomen om het vertrouwen in de sector terug te herstellen.

Met Sanitel en de wet op de etikettering is het mogelijk om vlees vanaf het bedrijf tot op het bord van de consument te traceren.

Het aantal preventieve controles door de overheid is fors opgedreven. Er wordt streng gestraft bij eventuele overtredingen.

Kleine gemengde bedrijven, zoals er veel voorkomen in de vleessector zijn maatschappelijk beter aanvaard dan grote gespecialiseerde bedrijven.

De voorbije 30 jaar is het Belgisch witblauw, het meest voorkomende vleesras in Vlaanderen, geëvolueerd naar een super bespierd ras. Hierdoor kunnen de koeien niet meer natuurlijk afkalven, en is keizersnede een noodzaak geworden. Maatschappelijk ligt dit moeilijk.

2.2.7. Sectoren Varkens en Pluimvee

Zowel de varkens- als de pluimveesector worden gekenmerkt door sterk wisselende prijzen. Daarenboven ondervinden de bedrijven een aanhoudende druk door de steeds strengere regelgeving inzake dierenwelzijn en milieu.

Verder werkt de onzekerheid over toekomstige evoluties in de regelgeving remmend op de ontwikkeling van de sectoren.

Voedselcrisissen, milieuoverlast en vaak ook lokale reukhinder hebben deze intensieve productie een eerder negatief imago bezorgd. Toch wordt dit negatieve imago niet vertaald in een verminderd verbruik.

Economisch

Een belangrijke druk op de rendabiliteit en de expansiemogelijkheden van de bedrijven wordt veroorzaakt door de geldende en voorgestelde maatregelen inzake milieu en dierenwelzijn. Dit leidt tot extra productiekosten die niet kunnen vertaald worden in een hogere verkoopprijs.

Hoger genoemde kosten situeren zich specifiek op het vlak van:

- mestafzet en verwerking
- noodzakelijke verbouwingen of zelfs nieuwbouw om te kunnen voldoen aan de eisen gesteld inzake dierenwelzijn en ammoniakemissie

Op een totaal van 35.058 veebedrijven zijn er 4.161 gespecialiseerde varkensbedrijven, 1.031 gespecialiseerde pluimveebedrijven, 3.543 bedrijven met de combinatie rundvee-varkens en enkele honderden met combinatie van verschillende veehouderijtakken.

In tabel 9 wordt de onderverdeling gegeven per P_2O_5 productieklassen van deze bedrijven. Voor de volledigheid zijn alle veebedrijven vermeld.

Naar leefbaarheid van de varkenshouderij (cijfers CLE in 1.1) gekoppeld aan 1,5 VAK/bedrijf is duidelijk dat voor een zeugenbedrijf de capaciteit 444 zeugen bedraagt of 1340 mestvarkensplaatsen of een gesloten bedrijf van 148 zeugen. Dit komt overeen met een nutriëntenproductie tussen 6000 en 7000 P_2O_5 .

Voor de niet-grondgebonden sector is de invloed van gemeenschappelijke marktordeningen op EG niveau zeer beperkt.

Tabel 13: Aantal bedrijven

Som van het aantal bedrijven	P ₂ O ₅ productieklasse								
bedrijfstype	a 0-300	b 300- 2500	c 2500- 5000	d 5000- 7500	e 7500- 10000	f 10000- 15000	g 15000- 20000	h > 20000	totaal *
1 rundvee	3.025	9.695	2.331	297	69	20	1	3	15.441
2 varkens	85	976	1.107	996	629	256	58	54	4.161
3 pluimvee	64	224	205	185	117	94	51	91	1.031
4 rundvee-varkens	60	1.083	1.406	718	224	43	6	3	3.543
5 rundvee-pluimvee	11	65	127	87	19	11	1	1	322
6 varkens-pluimvee	4	10	28	41	33	34	8	9	167
7 rundvee-varkens- pluimvee	2	16	34	32	19	7	2	1	113
8 andere combinaties	9.158	1.040	64	12	3	2	1		10.280
Totaal *	12.409	13.109	5.302	2.368	1.113	467	128	162	35.058

bron : VLM 2000

Ecologisch

De intensieve veeteelt is weliswaar onder druk van de maatschappelijke opinie en middels wettelijke verplichtingen steeds meer aandacht gaan schenken aan milieu en omgeving. Zo werden reeds inspanningen gedaan op het vlak van fosfaatuitstoot door het gebruik van fosfor-arme voeders. Door meerfase-voeding waarbij op elk ogenblik in de ontwikkeling van het dier een aangepast voeder verstrekt wordt werd de nitraatuitstoot verminderd. Het verplicht invoeren van een periode van uitrijverbod van mest beperkt de vervuiling van de oppervlakte wateren. Het gebruik van voederverbeteraars (antibiotica) is sterk gereduceerd. Injectie van drijfmest is veralgemeend waardoor geurhinder tot een minimum werd herleid.

Toch blijft de intensieve veeteelt een voornaam bron van lucht- en waterverontreiniging. Nieuwe technieken voor de beperking van ammoniakuitstoot moeten nog verder ontwikkeld worden.

Het gebruik van de huidige voederverbeteraars (antibiotica) zal in de toekomst volledig gebannen worden. Andere producten moeten nog verder onderzocht worden. Het is wellicht mogelijk dieren te selecteren die zonder extra toevoegingen toch behoorlijk presteren.

In tabel 14 wordt de mestverwerkingsplicht van het mestoverschot van MAP II bis vermeld waaruit blijkt dat de zuivere varkens- en pluimveebedrijven het hoofdaandeel mestverwerking moeten realiseren (verplichting boven de 7500 kg P₂O₅/bedrijf).

Het mestoverschot op zich wordt naast deze bedrijven ook gerealiseerd op de bedrijven met de combinaties van rundvee-varkens, rundvee-pluimvee en pluimvee-varkens (tabel 15).

Tabel 14 : som van P₂O₅ te verwerken in 2003

Som van P ₂ O ₅ te verwerken	P ₂ O ₅ productieklasse								
bedrijfstype	a 0-300	b 300- 2500	c 2500- 5000	d 5000- 7500	e 7500- 10000	f 10000- 15000	g 15000- 20000	h > 20000	totaal
1 rundvee	0	0	0	0	21.191	51.646	0	39.440	112.277
2 varkens	0	0	0	0	1.107.270	2.437.692	804.340	2.040.667	6.389.969
3 pluimvee	0	0	0	0	218.987	1.018.820	821.712	2.891.201	4.950.720
4 rundvee-varkens	0	0	0	0	230.754	268.758	68.689	61.826	630.027
5 rundvee-pluimvee	0	0	0	0	16.389	68.706	12.811	22.710	120.616
6 varkens-pluimvee	0	0	0	0	58.292	352.404	125.789	266.774	803.259
7 rundvee-varkens-pluimvee	0	0	0	0	33.920	45.887	15.356	1.161	96.324
8 anderen	0	0	0	0	4.871	25.882	15.894		46.647
Totaal	0	0	0	0	1.691.674	4.269.795	1.864.591	5.323.779	13.149.839

bron : VLM 2000

Tabel 15 : P₂O₅ overschot

Som van overschot P ₂ O ₅	P ₂ O ₅ productieklasse								
bedrijfstype	a 0-300	b 300- 2500	c 2500- 5000	d 5000- 7500	e 7500- 10000	f 10000- 15000	g 15000- 20000	h > 20000	totaal
1 rundvee	19.692	569.72 2	481.777	208.784	87.332	51.646	0	39.440	1.458.39 3
2 varkens	1.576	647.06 5	2.598.56 9	4.336.94 7	4.145.247	2.437.692	804.340	2.040.6 67	17.012.1 03
3 pluimvee	2.469	189.07 8	574.107	933.656	848.120	1.018.820	821.712	2.891.2 01	7.279.16 3
4 rundvee-varkens	820	224.80 6	1.110.49 5	1.524.12 0	850.021	268.758	68.689	63.826	4.111.53 5
5 rundvee-pluimvee	163	17.164	155.733	178.128	57.325	68.706	12.811	22.710	512.740
6 varkens-pluimvee	0	14.944	87.357	201.888	238.018	352.404	125.789	266.774	1.287.17 4
7 rundvee-varkens-pluimvee	0	8.685	58.967	110.346	113.066	45.887	15.356	1.161	353.468
8 anderen	118.37 7	208.70 3	93.909	38.944	16.237	25.882	15.894		517.946
Totaal	143.09 7	1.880.1 67	5.160.91 4	7.532.81 3	6.355.366	4.269.795	1.864.591	5.325.7 79	32.532.5 22

bron : VLM 2000

Maatschappelijk

Omwille van de impact op het milieu heeft de maatschappij een zeer negatief beeld van de intensieve veehouderij ontwikkeld.

Daarnaast zal bij iedere crisis (MKZ, dioxine, varkenspest) al of niet terecht de intensieve veehouderij in vraag gesteld worden. De wijze van huisvesting van de dieren roep vraagtekens op bij het publiek.

Een en ander heeft voor gevolg dat de niet-landbouwer de intensieve veehouderij vooral kent vanuit de beelden die in crisissituaties verspreid worden (legbatterijen, overvolle varkenshokken, laden van kadavers).

Desondanks zal diezelfde consument een koopgedrag vertonen dat niet overeenkomt met het beeld dat hij heeft van de intensieve productie. Meestal wordt gekozen voor het goedkoopste product.

Het imago van de intensieve sectoren verbeteren zal een moeilijk zaak blijven. Het voorkomen van crisissen kan een belangrijke bijdrage daartoe leveren. Objectieve voorlichting naar de consument toe is nuttig maar moeilijk te realiseren.

Voorlichting met bewustmaking van de veehouder kan een wezenlijk bijdrage leveren tot een positieve houding van de sector aangaande regelgeving en aangaande de wensen van de maatschappij. Een algemene dialoog of een dialoog op lokaal vlak met de maatschappij kan slechts plaats vinden indien er van beide zijden voldoende positieve ingesteldheid en kennis is.

2.2.8 Biologische Landbouw

Economisch

Tabel 16: Evolutie van de biologische landbouw in Vlaanderen

	1997	1998	1999	2000	2001	% jaarlijkse groei 1997-2001
Aantal bedrijven	107	128	172	231	253	24,0
Totaal aantal ha	820	1126	2723	3393	4026	48,9
Gemiddelde bedrijfsgrootte	7,7	8,8	15,8	14,7	15,91	19,9
Aantal ha akkerbouw en grasland	474	713	2238	2904	3470	64,5
Aantal ha groenten	184	232	290	304	322	15,0
Aantal ha fruitteelt	162	181	195	185	235	9,7

Bron: BIOvisie, 2002

Met 4026 ha wordt 0,63% van het Vlaams landbouwareaal biologisch uitgebaat. Dit is weinig ten opzichte van het Europese gemiddelde: 2,94%.

Enkele redenen zijn:

- intensieve karakter van de landbouw in Vlaanderen

- vanuit de economische situatie in een aantal gangbare sectoren is men vaak weinig geneigd tot grote bedrijfswijzigingen
- nog onvoldoende kennis over de biosector bij de gangbare telers

De markt van biologische producten is (met uitzondering van enkele producten) een duidelijke vraagmarkt met tot voor kort ook een sterk regionaal karakter want gegroeid uit plaatselijke productie. De prijszetting was dan ook van die aard dat een professioneel biologisch bedrijf bedrijfseconomisch sterk scoorde. De laatste jaren is er echter een sterke internationalisering van de handel in bioproducten ontwikkeld.

Recentelijk blijkt dat ook de prijsvorming in de biologische landbouw onder druk komt. Reden is oa. dat de voorbije jaren de verkoop (retail) veel sterker gestegen is dan de productie in Vlaanderen: ca 2/3 wordt momenteel ingevoerd – door te kleine hoeveelheden en nog onvoldoende ontwikkelde distributie komt het Vlaams bioproduct soms zeer moeilijk bij de consument (goedkoper om grote partijen te importeren dan hier wat bijeen te scharrelen). Samen met de wetgeving biologische landbouw is dit een mogelijke reden voor de afnemende groei.

Tijdens de tweejarige omschakelperiode heeft de omschakelende boer niet de mogelijkheid om zijn productie met het biologisch label op de markt te brengen. Dit houdt in dat hij met de duurdere biologische teelttechnieken (hogere kosten) gedurende de omschakelperiode dezelfde prijzen krijgt voor zijn producten als in de gangbare landbouw. Om dit reëel inkomensverlies te compenseren bestaan de biopremies voor omschakelende bedrijven. De controle wordt door de sector gedragen en kost gemiddeld 600 € per bedrijf.

Een drempel voor de verdere doorgroei van de biologische landbouw is ook de prijs die door de consument als duur ervaren wordt. Het niet optimaal functioneren van de distributie van de bio-producten ligt mee aan de basis van dit probleem, alsook de lage (te lage) prijs van de gangbare producten.

Ecologisch

De biologische landbouw claimt ecologisch duurzaam te zijn. Dit wordt grotendeels bevestigd door praktijkonderzoek. Alle biologische uitgangspunten zijn gebaseerd op respect en behoud van de natuurlijke kringlopen op en rond het bedrijf:

- Minimaal gebruik van eindige grondstoffen.
- Behoud of gedeeltelijk herstel van landschap en behoud van natuur.
- Preventieve gewasbescherming zonder scheikundige middelen:
 - Vruchtwisseling, gewas- en rassenkeuze.
 - Geen chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen en dus geen residu's.
 - Onkruidbestrijding mechanisch of thermisch.
- Grondgebondenheid: er is een maximale mestproductie toegelaten van 170 kg N/ha biologisch land, waardoor per definitie een mestoverschot reed uitgesloten is.
- Zorg voor een levende, vruchtbare bodem door een ruime vruchtwisseling. Efficiënt omgaan met stikstof : geen probleem met de EU-nitraat-richtlijnen.
- Keuze voor een grondgebonden productiesysteem, een veelzijdige bedrijfsstructuur met een zoveel mogelijk gesloten kringloop. Het gemengd bedrijf is het ideale voorbeeld.
- In de veehouderij krijgt het soortspecifiek gedrag van de dieren een zeer belangrijke plaats in de uitbating en zullen strafinrichting (oa afmetingen) en de verplichte uitloop hierop afgestemd zijn.
- Volgens de Europese normering mogen GGO's onder geen beding gebruikt worden.

Maatschappelijk

De biologische sector heeft een goed imago bij de consument. Het biologisch product wordt gezien als een eerlijk kwaliteitsproduct. Minder positief wordt de prijs ervaren en ook de beschikbaarheid is soms nog een probleem.

Dit goede imago is enerzijds gebaseerd op het feit dat er een heldere en strenge wetgeving is die de biologische landbouwmethode vastlegt, met bijbehorende controle van boer tot bord. Anderzijds is dit imago ook sterk gevormd doordat de belangrijkste afzetmethode lange tijd de thuisverkoop en de markt waren en er dus een zeer nauw contact met de consument verzekerd was. Ook nu nog is dit een wezenlijk afzetkanaal: de helft van de Vlaamse bioboeren doet aan thuisverkoop.

2.3 Werken aan duurzaamheid

Zoals gesteld in de inleiding is werken aan duurzaamheid, werken aan een evolutierichting, waarin economie, ecologie en maatschappelijk-sociale aspecten evenwaardig en verstrengeld zijn. Dit betekent dat alle acties die vanuit het beleid ondernomen worden en betrekking hebben op de verschillende bedrijfssectoren getoetst moeten worden aan deze 3 criteria.

2.4 Implicaties voor het beleid

Er zullen duurzaamheidsindicatoren ontwikkeld worden die toelaten de ecologische, economische en sociale duurzaamheid van productie- en productiemethoden te meten en te evalueren zodat men effectief de duurzaamste systemen kan belonen en omgekeerd, wat niet aanvaardbaar is, kan penaliseren. De ontwikkeling van deze indicatoren is toevertrouwd aan het Steunpunt Duurzame Landbouw.

Het beleid wordt gericht op ontwikkelingen ‘tot meer duurzaamheid’: zowel de kapitaalsintensieve als de arbeidsintensieve, de grondgebonden en de niet-grondgebonden bedrijven een specifiek beleid. Tegelijkertijd zullen spontane, coöperatieve oplossingen en innovatieve duurzame projecten gestimuleerd worden.

Een belangrijke voorwaarde om duurzame landbouw mogelijk te maken, is het ontwikkelen van een *coherent juridisch kader* dat de verschillende meerwaardestrategieën mogelijk maakt en de nodige rechtszekerheid biedt. Wet- en regelgeving zijn immers van grote invloed op het innovatieve vermogen van de bedrijven. Door de verdere ontwikkeling van ketens in de productie is het van belang om de land- en tuinbouwers, die in deze keten de schakel uitmaken met de minste zeggingskracht, meer te beschermen.

Verwacht wordt dat de gronden en overige productiemiddelen van bedrijven die hun activiteit stopzetten en op deze wijze vrijkomen, zullen ingenomen worden door de tot op heden minst duurzaam werkende producenten aangezien zij voor dergelijke overnames de meeste mogelijkheden hebben gerealiseerd. Het ontwikkelen van ethische grondbeleggingsfondsen of een grondenbank, waarbij duurzame grondgebruikers voorrang krijgen, moet in overweging worden genomen. Door een coherent grondbeleid kan de groei en grondgebondenheid van individueel duurzaam werkende bedrijven blijvend gestimuleerd worden. Dit is van het

grootste belang om zelfstandige en grondgebonden bedrijven kansen te bieden voor de toekomst.

Binnen de landbouw is een belangrijke rol weggelegd voor de *vakorganisaties* die tot voor kort uit een defensieve reflex slechts schoorvoetend meegingen met duurzame ontwikkelingen. De jongste tijd zijn echter een aantal initiatieven merkbaar die erop wijzen dat ook de vakorganisaties meegaan met het wijzigend maatschappelijk draagvlak waarmee de landbouw wordt geconfronteerd. Men moet bedrijven die nog willen investeren in de land- en tuinbouw correct informeren omtrent de haalbaarheid van hun toekomstplannen.

Op het niveau van het Europese beleid moeten een combinatie van de eerste pijler (prijs- en marktbeleid) en de tweede pijler (plattelandontwikkeling) mogelijkheden creëren voor duurzame land- en tuinbouw. Hierbij zijn inkomen, milieuvriendelijke productiemethoden, diversificatie in de landbouw, behoud van de open ruimte in verstedelijkt gebied, verantwoorde werkomstandigheden voor landbouwer en tuinder en respect voor mens, dier en natuur de kernwoorden. Ook in de discussie rond WTO zullen deze ideeën verdedigd worden.

Het introduceren van duurzamere technieken en een duurzamere bedrijfsvoering bij de nieuwe generatie land- en tuinbouwers is een prioriteit voor het Vlaamse land- en tuinbouwbeleid. Hiertoe moeten de inspanningen die worden geleverd op het vlak van opleiding, vorming, demonstratie en voorlichting verder uitgebouwd en gestroomlijnd worden. De codes voor goede landbouwpraktijken vormen de rode draad doorheen de acties die de Vlaamse landbouwadministratie in dit kader opzet en ondersteunt.

Ook het landbouwonderwijs (en dit geldt voor de verschillende opleidingsniveaus) is een zeer belangrijke schakel voor het introduceren van duurzame technieken bij de nieuwe generatie land- en tuinbouwers en voor éénieder die in deze sector zal terecht komen.

De screeningsopdracht van het onderzoeks- en voorlichtingsveld die momenteel lopende is en eind dit jaar moet afgerond zijn, moet de basis vormen voor een efficiëntere aanpak van het landbouwkundig onderzoek en de doorstroming van de resultaten ervan naar het werkveld. Bedoeling is te komen tot een duidelijke taakafbakening van de verschillende structuren die op dit vlak actief zijn.

Ook moet het beleid er over waken dat er genoeg aandacht wordt besteed aan preventief onderzoek. Op die manier kan worden verhinderd dat enkel wordt gefocust op de analyse en het vaststellen van de diagnose.

3. Hefbomen

3.1 Het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Inleiding

Na de 2de wereldoorlog koos Europa voor voedselzekerheid. De landbouwsector moest voldoende voedsel produceren voor de eigen bevolking.

Een stelsel van garantieprijzen (interventieprijzen en exportrestituties) voor de grondgebonden sectoren graan, suiker, rundvlees en zuivel en investeringssteun om de productiviteit van de land- en tuinbouwbedrijven te verhogen, werd geïntroduceerd. Om de eigen markt te beschermen kwamen er ook invoerheffingen om de goedkopere invoer uit derde landen af te remmen, met één grote uitzondering voor eiwitgewassen, voornamelijk gebruikt om niet-grondgebonden intensieve veeteeltproducties te ontwikkelen. De vrije invoer van graanvervangende producten van veevoeders, was de “prijs” die de Europese Gemeenschap diende te betalen in het kader van het toenmalige GATT, bij het tot stand komen van het GLB in de eerste helft van de jaren 60.

Eenzelfde keuze voor voedselzekerheid werd vroeger ook genomen door o.m. de Verenigde Staten.

De geïndustrialiseerde grootmachten zijn er door een protectionistisch systeem in geslaagd om de eigen voedselzekerheid te garanderen met relatief lage prijzen voor de bevolking. De formule was succesvol, maar was “aanbodgestuurd” i.p.v. “vraaggestuurd”, zodat er overschotten geproduceerd werden waarvoor geen plaats meer was op de eigen interne markt, en waarvoor afzet op de wereldmarkt moest worden gezocht.

Productiebeperkingen en inkomenssteun in het Europees beleid

De kwantitatieve toename in de landbouwproductie, ingevolge goedkope input en door toenemende productiviteit, met de gekende overproductie, kon aanvankelijk in de jaren 70 nog worden opgevangen door een toename in de wereldhandel. In de jaren 80 manifesteren zich steeds meer marktonevenwichten op wereldvlak.

De geproduceerde “bergen” kostten handenvol geld met als gevolg dat productiebeheersende systemen werden ingesteld: de suiker- en melkquota werden geboren. De Europese quotasystemen hebben er in elk geval voor gezorgd dat de overschotten beperkt bleven. Suiker en vooral zuivel zijn voor de producenten de sectoren waar de prijs in elk geval goed blijft én die voor het beleid relatief goedkoop zijn.

De onevenwichten op de wereldmarkt, waarbij de “gesubsidieerde uitvoer” als moeder van alle kwaad wordt gezien, veroorzaken een neerwaartse spiraal van de prijzen voor landbouwproducten wat nefast is voor de ontwikkelingslanden die de eigen productie wensen aan te zwengelen.

Als resultaat van de sinds 1986 gevoerde onderhandelingen bij het GATT over de landbouw, trad in 1995 gelijktijdig met de Wereldhandelsorganisatie (ter opvolging van het GATT) ook de Landbouwovereenkomst van de Uruguay Ronde in werking, waardoor deze sector voor het eerst aan duidelijke multilaterale regels en disciplines werd onderworpen, gericht op verdere liberalisering, wat er hoofdzakelijk op neerkomt dat de steun en bescherming in de landbouw moet worden verminderd.

Het is ook deels onder druk van deze onderhandelingen dat, door de zgn. “Mac Sharry-hervormingen” in 1992, een verschuiving optrad van marktprijsondersteuning naar directe betalingen. Resultaat hiervan was dat op Europees vlak voor de sectoren graan- en rundvlees, die niet onderhevig waren aan enige quotaregeling, de interventieprijs ging dalen. In ruil voor de prijsdaling kregen producenten compenserende bedragen onder de vorm van hectarepremies en dierenpremies, gekoppeld aan productiebeperkende maatregelen. Door deze daling zijn de interventie- en restitutiekosten verminderd.

Ingevolge de beslissingen van Berlijn over Agenda 2000, werden de hervormingen uit 1992 verder gezet. Hierdoor wordt binnen het GLB, naast een grotere marktorientatie, de tweede pijler, die betrekking heeft op plattelandsbeleid en op de noodzaak om milieuaspecten te integreren in de landbouw, versterkt. Maar tot nog toe blijkt dit onvoldoende om te beantwoorden aan wat met duurzame ontwikkeling wordt bedoeld. Duurzame ontwikkeling is een belangrijk objectief dat in het Verdrag betreffende de Europese Unie werd opgenomen, en centraal moet staan bij het bepalen en toepassen van elke beleidsvorm.

Het ontstaan van de plattelandsontwikkeling en zorg voor milieu en dierenwelzijn

Het Europese productiesysteem dat via het GLB tot stand kwam, moedigde aan om te produceren al dan niet gericht op de reële vraag op de markt. De afzet tegen gegarandeerde prijs – hetzij op de markt, hetzij via verplicht in interventie nemen – was immers verzekerd. Dit leidde tot intensivering van de productie, met verkeerde aanwending van productiemiddelen, en verschuiving naar de “betere” landbouwgebieden. Het gevolg was dat én het milieu eronder begon te “lijden” én dat er een leegloop van de minder interessante landbouwproductiegebieden plaats vond.

Een nieuw Europees programma voor steun aan milieumaatregelen, bosbouwmaatregelen, promotie van streekproducten, toerisme en thuisverkoop kwam er aan. Ook de diversificatie van de landbouwactiviteit met o.a. natuurbeheer vindt ingang: boeren produceren niet uitsluitend voedsel, maar ook landschap en natuurwaarden.

Ook de structuurmaatregelen i.v.m. investeringssteun werden recent in dit programma ondergebracht: steun is niet enkel nodig voor productiviteitsverhoging, maar minstens even belangrijk voor milieu, natuur, dierenwelzijn en veiligheid van voedsel. Deze aandacht voor maatschappelijk verantwoorde vormen van “boeren”, werden en worden gezamenlijk als “Europees landbouwmodel” betiteld, waarbij het multifunctionele karakter van de landbouw centraal staat.

Gekoppeld aan deze relatief recente koerswijziging werden ook een aantal richtlijnen uitgevaardigd die het milieu- en natuurgericht produceren in de landbouwsector verplicht gaan regelen: nitraatrichtlijn, vogelrichtlijn, habitatrichtlijn met de Natura 2000 gebieden werden onderdeel van een “Code goede landbouwpraktijken”. Richtlijnen voor milieueffectenrapportering en voor geïntegreerde vergunningen zijn ook van toepassing voor landbouwbedrijven van een bepaalde omvang. Algemeen geldt dat inzake richtlijnen deze bindend zijn wat betreft het te bereiken doel binnen een gestelde termijn, maar de lidstaten vrij zijn te bepalen hoe dit te bereiken.

De Europese landbouwers moeten milieuvriendelijk én concurrerend produceren, als onderdeel van duurzame landbouwproductiesystemen. Duurzame ontwikkeling in economisch, ecologisch en sociaal opzicht, is niet alleen een noodzaak op Europees, maar ook op mondiaal vlak. In het verleden werd het economische luik té sterk benadrukt., ook binnen de Europese landbouw. De uitdaging is om aan de verschillende componenten van duurzaamheid het nodige gewicht toe te kennen, en zo mogelijk te versterken. Dit is ook voor het landbouwbeleid het objectief dat moet voorop staan.

Concurrentiekracht en marktverstoring

Productievoorwaarden i.v.m. milieu, natuur, dierenwelzijn en veiligheid van voedsel, doen bij de landbouwers de productiekosten stijgen. Nochtans stijgen de inkomsten niet evenredig: de enige tegemoetkoming die ze hiervoor ontvangen is gekoppeld aan investeringssteun en tijdelijke reconversiesteun via omschakelingspremies.

Op het vlak van de handel is er terecht de vrees dat producten uit derde landen die met goedkopere arbeidskrachten, lagere milieunormen, lagere dierenwelzijnsnormen en minder strenge eisen inzake voedselveiligheid worden geproduceerd, in een geliberaliseerde markt de eigen producten weg zullen concurreren. Zaak is dat ook op internationaal niveau, en in de eerste plaats binnen de WTO, afspraken en regels worden tot stand gebracht waarbij deze “niet-commerciële aspecten” worden erkend en in rekening gebracht. Gedacht wordt hierbij aan voorschriften inzake etikettering, aan afspraken over minimale standaarden, aan maatregelen die in de “groene doos”³ thuishoren, het toestaan van hogere standaarden zoals dit nu reeds mogelijk is onder welbepaalde omstandigheden in het kader van de WTO-Overeenkomst inzake sanitaire en fytosanitaire maatregelen.

WTO-discussie en hervorming GLB

Tegelijk wordt echter duidelijk dat als binnen de WTO-discussie steun mogelijk is aan de eigen landbouwers, dit meer en meer zal moeten gezocht worden in de criteria van de “groene doos”. De EU staat in de WTO-discussie onder grote druk van derde landen, zowel ontwikkelingslanden als de vrijhandelsgezinde landen van de Caïrnsgroep, om alle vormen van steun, zowel intern als bij uitvoer, te verminderen of zelfs af te schaffen omdat ze de handel verstoren. Afschaffen van exportrestituties en interventieprijzen zal tegen die achtergrond – op termijn – allicht niet kunnen worden vermeden. Zelfs de directe inkomenssteun zoals die binnen de EU wordt gegeven staat binnen de WTO ter discussie (“blauwe doosmaatregelen”). Het blijft nochtans van het grootste belang dat in de landbouwonderhandelingen bij de WTO, deze directe steun, niet aan vermindervingsverplichtingen wordt onderworpen, gezien het vitale belang ervan voor o.a. de grondgebonden en gemengde bedrijven in Vlaanderen. Dergelijke steun wordt met name ook door de OESO als niet productieverstorend erkend, gezien deze beantwoordt aan de criteria van de blauwe doos, zoals vermeld in het URAA.

³ Er zijn drie ondersteuningscategorieën te onderscheiden, ook soms groene, oranje en blauwe dozen genaamd
 Groene doos: inkomenssteun losgekoppeld van de productie
 Blauwe doos: inkomenssteun gekoppeld aan de productie
 Oranje doos: prijsondersteuning

Naast de directe steun in het kader van productiebeperkende programma's, blijft de directe steun gekoppeld aan milieuvoorwaarden (cross-compliance) en steun in het kader van de plattelandsontwikkeling wel mogelijkheden bieden om het inkomen te ondersteunen van landbouwers, die de Europese normen respecteren en niet alleen grondstoffen en voedsel produceren maar ook andere ermee onlosmakelijk verbonden producten voortbrengen en/of taken vervullen.

In hoeverre in de WTO-onderhandelingen deze “multifunctionele rol” van de landbouw en de ermee gepaard gaande directe steun zal worden erkend, blijft een open vraag. De onderhandelingsagenda die in de Ministeriële Verklaring van Doha werd overeengekomen in november 2001, en die ten laatste per 1 januari 2005 moet zijn afgerond, zal hierop het antwoord brengen. Vooralsnog blijft wat de EU hierover in Genève heeft ingediend, te vaag en te algemeen om met voldoende zekerheid de beleidsmatige gevolgen hiervan te kunnen inschatten.

In de WTO-discussie heeft de EU reeds voorstellen naar voor gebracht voor globale landbouwonderhandelingen. Samengevat betreft het:

- Grotere markttoegang voor landbouwproducten
- Vermindering van restituties bij uitvoer, maar op voorwaarde dat alle vormen van steun bij uitvoer worden behandeld in de onderhandelingen.
- Verdere vermindering van interne steun van de oranje doos, behoud van het principe van de blauwe en oranje doos, maar waarbij de concrete inhoud ervan open is voor discussie.
- Niet commerciële overwegingen moeten in alle onderdelen van de onderhandelingen in rekening worden gebracht.
- Speciale en gedifferentieerde behandeling van ontwikkelingslanden moet in alle onderhandelingsonderdelen aan bod komen.

Het vooruitzicht dat de steun in het kader van het markt- en prijsbeleid nog verder zal worden teruggedrongen (de zgn. eerste pijler in de Europese landbouwbegroting), ten gunste van steunvormen voor structuurmaatregelen, milieumaatregelen in de landbouw, voedselveiligheid,... (de zgn. tweede pijler), opent ook perspectieven voor de Vlaamse landbouw en het inkomen van onze boeren. De cijfers tonen aan dat Vlaanderen op het vlak van plattelandbeleid nog een serieuze inhaalbeweging moet maken, maar dat de inhaalbeweging ook slechts mogelijk wordt als het verstedelijkte Vlaanderen als benadeeld gebied voor landbouw erkend wordt.

Het statuut van “landbouwgebieden met specifieke problemen omwille van verstedelijkingsdruk” moet zeker verder worden uitgewerkt en voldoende worden aangekaart in de Europese Raad.

Niet alleen de landbouwonderhandelingen binnen de WTO, maar ook de op stapel staande uitbreiding van de EU, die in de tweede jaarhelft van 2002 in een beslissende fase komt, evenals de mid-term review van Agenda 2000, vormen belangrijke uitdagingen, en nopen tot een coherent standpunt i.v.m. het Vlaamse landbouwbeleid.

Bij een verdere liberalisering van de wereldhandel zullen handelsblokken trachten de handel te domineren. Specifiek voor de landbouwsector, zijn er enerzijds grote exporterende mogendheden, waaronder zowel ontwikkelde (EU, VSA, Canada,...) als ontwikkelingslanden (Brazilië, Argentinië,...) ressorteren, maar anderzijds ook de landen die voornamelijk landbouwproducten moeten invoeren om een zekere voedselzekerheid te garanderen. In deze laatste groep vinden we zowel ontwikkelde (Japan, Noorwegen,...) als de grote groep van netto voedsel importerende ontwikkelingslanden. (NFIDC's).

Niet onbelangrijk in de WTO-discussie is de houding van de Verenigde Staten. Sinds 1996 ontvangen Amerikaanse boeren een inkomenssteun die niet gekoppeld is aan de productie met als resultaat dat in 1998 de helft van hun inkomen afkomstig is van regeringssubsidies. Deze inkomenssteun wordt betaald op basis van historische arealen en rendementen. Deze steun is opgenomen in de groene doos van de WTO-onderhandelingen, terwijl de inkomenssteun van Europa in de blauwe doos te vinden is. Naast deze inkomenssteun krijgen Amerikaanse boeren steun uitbetaald die het verschil is tussen de richtprijs en de wereldmarktprijs. Bovendien zijn er de zwaar gesubsidieerde oogstverrekeningen. Voor het vijfde jaar na elkaar worden er rampsubsidies uitbetaald : zij worden ook uitbetaald in normale situaties.

Duurzame ontwikkeling en landbouw

Op wereldvlak is duurzame ontwikkeling een rode draad die door alle programma's loopt. Traditioneel worden daarbij drie componenten genoemd: economisch, ecologisch, sociaal. De eerste component heeft allicht té lang alle aandacht opgeëist. Duurzame ontwikkeling betekent op het vlak van landbouw en voedselproductie voedselzekerheid voor elke regio. Betekent ook een sociaal verantwoorde voedselproductie : voldoende inkomen en sociaal verantwoorde productieomstandigheden voor de producent. De productie is bovendien gekoppeld aan respect voor milieu, natuur en andere levende wezens (dierenwelzijn). Het zal er dus op aankomen om het Europese landbouwmodel te toetsen aan deze uitgangspunten.

Hierbij zijn volgende vaststellingen onafwendbaar :

- 1) Exportrestituties en sommige voedselprogramma's zijn nadelig voor de ontwikkeling van de landbouw en dus voor de ontwikkeling van voedselzekerheid in ontwikkelingslanden.
- 2) Voedselzekerheid kan maar gerealiseerd worden als landbouwers in elke regio voldoende inkomen halen uit de productie.
- 3) Voedselproductie is belangrijk voor de instandhouding van de open ruimte. Dit veronderstelt wel dat er geproduceerd wordt met respect voor milieu, natuur en dieren.

Dit betekent dat ik de inhoud van de eerste pijler (markt- en prijsbeleid) als volgt evalueer :

- de productiequota zijn nodig en bleken tot op heden goede instrumenten voor productiebeperking.
- de directe inkomenssteun in de graan- en rundvleessector moet behouden blijven. De korting kan gebeuren via het instellen van bedrijfsplafonds op Europees niveau. De gekorte gelden moeten naar de Europese begroting terugvloeien.
- exportrestituties en interventies moeten gradueel worden afgebouwd.

De tweede pijler (plattelandontwikkeling) moet belangrijker worden via het doorsluizen van de gelden die voordien naar exportrestituties en interventie vloeiden. De plattelandontwikkeling moet de producent die kwantiteit omzet naar kwaliteit belonen.

De opties zijn : afbouw van de exportrestituties, beperking van productiehoeveelheden en inkomensgaranties voor de producten die duurzaam produceren, veilig voedsel voortbrengen en de open ruimte beheren. Ik pleit er dan ook voor om binnen de Europese landbouwbegroting exportrestituties en interventiebijdragen (gedeeltelijk) te gebruiken voor steun aan producenten in het kader van de plattelandontwikkeling : steun gekoppeld aan

productie binnen beperkte hoeveelheden per bedrijf, waarbij de steun hoger wordt per ha, per bedrijf en/of per eenheid product naargelang meer milieuvriendelijk en veiliger voedsel wordt geproduceerd. Steun voor nieuwe producten in het kader van eigen eiwitvoorziening en alternatieve gewassen moet mogelijk zijn. De markttoegang tot de Europese markt voor de ontwikkelingslanden kan op voorwaarde dat de export van landbouwproducten kadert in of gekoppeld is aan de ontwikkeling van eigen programma's voor voedselzekerheid. Sociale en milieunormen, die een niet-tarifaire handelsbelemmering vormen moeten gradueel ingevoerd worden in de bilaterale akkoorden en dit voor alle producten die vanuit derde landen worden ingevoerd.

Toegepast op Vlaanderen

De zelfstandige en grondgebonden bedrijven

De zuivel-, akkerbouw-, runder- en gemengde bedrijven zijn belangrijk voor het behoud van de open ruimte en omdat zij het best in de diversificatie kunnen worden ingeschakeld.

Het inkomen in deze sectoren moet behouden blijven. Het inschakelen in de diversificatie is gerelateerd aan de mogelijkheden van de tweede pijler.

Exportrestituties afbouwen en het moduleren van de inkomenssteun naar bedrijfsgrootte en aantal arbeidskrachten op Europees niveau kunnen meer gelden vrijmaken voor de tweede pijler. Ik pleit voor het behoud van productiebeperking en de inkomenssteun, die een compensatie is voor prijsdalingen in het verleden.

De negatieve invloed van de daling van de exportrestituties en de eventuele beperking van de interventie zal bijkomende inkomenscompensatie vergen. Deze compensatie moet gehaald kunnen worden uit de uitbouw van de tweede pijler : deze pijler voorziet in betalingen voor de landbouwproducenten die zich richten op de vraag van de maatschappij om milieu-, natuur- en diervriendelijker te produceren. Dit veronderstelt dan wel dat de tweede pijler verder wordt uitgebouwd; dat deze wordt aangepast aan de problematiek van de verstedelijkte gebieden en dat binnen een globaal Europees kader de lidstaten hun plattelandsontwikkelingsmodel kunnen ontwikkelen zonder te grote inmenging van de Europese administratie.

Deze laatste opmerking wordt gedragen door alle Europese lidstaten. Op de informele Raad te Murcia op 29 en 30 april 2002, waar de toekomst van de eerste en tweede pijler werd bediscussieerd, was hierover een algemene consensus.

De grondgebonden maar intensievere productiesector

Het betreft de groenteteelt- en de fruitteeltbedrijven, bedrijven die op kleine oppervlaktes een hoge toegevoegde waarde realiseren. De Europese steun voor deze producties is beperkt.

Binnen het verstedelijkte Vlaanderen wordt gekozen voor milieuvriendelijke productiemethoden die kwantiteit omzetten naar kwaliteit : keuze dus voor steun naar milieuvriendelijke methoden (geïntegreerd, bio, investeringssteun, ...), keuze voor streekeigen productie, ...

De steun hiervoor moet komen van de tweede pijler van het landbouwbeleid.

De groep omvat de zelfstandige en grondgebonden bedrijven voor Vlaanderen belangrijk zijn. Deze producties zijn cruciaal voor de landbouw in Vlaanderen omdat op relatief kleine oppervlaktes, geënt op interessante klimatologische omstandigheden, hoge rendementen kunnen gehaald worden.

De niet-grondgebonden sector.

Deze bedrijven zijn niet afhankelijk van Europese subsidiëring, wel van het Europese kader. Zij worden sterk beïnvloed door de milieuriichtlijnen en de richtlijnen inzake dierenwelzijn.

Voor deze sector worden stimulerende maatregelen genomen binnen de investeringssteun (deel tweede pijler), gericht op ondersteuning van duurzame veehouderij. Het behoud van deze sector is wel afhankelijk van het realiseren van de mestverwerking op eigen kosten, zoals voorzien in het Vlaamse regeerakkoord.

Algemeen

Op Europees vlak zijn aanpassingen nodig van de Europese reglementering i.v.m. de tweede pijler (Plattelandsontwikkeling) in die zin dat er wordt gekozen voor minder productie in ruil voor productie met hogere toegevoegde waarde en/of diversificatie van de activiteiten.

- 1) verstedelijkte gebieden moeten erkend worden als probleemgebieden
- 2) steun moet bedrijfsgericht zijn i.p.v. enkel ha-gericht. Dit geldt vooral voor de diversificatieactiviteiten, die grondgebonden zijn zoals bijv. het agrarisch natuurbeheer.

Pas dan kan de plattelandsontwikkeling in het verstedelijkt Vlaanderen volledig geïmplementeerd worden.

Als er gekozen wordt voor toepassing van cross-compliance moet dit Europees gebeuren en niet facultatief. Ook moet verhinderd worden dat invoer van producten uit derde landen, waarvoor steun ontvangen wordt die niet onderworpen is aan de voorwaarden van de cross-compliance, de eigen productenafzet beconcurrereert.

Bij de Europese discussie i.v.m. cross-compliance en milieuvoorwaarden mag niet uit het oog verloren worden dat binnen de Europese context mogelijkheden moeten blijven bestaan om dit te enten op de specifieke eigenheid van de regio's.

De Vlaamse land- en tuinbouw heeft belangrijke troeven, o.m. de aanwezigheid van veel kennis en vakbekwaamheid, maar heeft ook één groot nadeel; er is té weinig grond.

Dit betekent dat concurreren op de wereldmarkt voor vele Vlaamse land- en tuinbouwers weinig perspectieven biedt. Onze producten moeten daarom vooral gericht zijn op Vlaamse, Belgische en Europese markten, waar de consument bereid is te betalen voor een sociaal verantwoord, milieu- en diervriendelijk product.

De economische leefbaarheid van onze bedrijven bevorderen kan gebeuren door :

- duurzamere productiemethodes toe te passen in de vooral op voedselproductie gerichte gangbare landbouw waarbij het overschakelen naar geïntegreerde of biologische landbouwproductiemethoden gestimuleerd wordt
- aan risicospreiding te doen door op bedrijfsniveaus diversificatie van teelten en producties door te voeren en nieuwe aan de landbouw verwante activiteiten zoals hoevetoerisme, natuurbehoud, landschapszorg, thuisverwerking en thuisverkoop in te schakelen in de bedrijfsvoering.

Leefbare bedrijven zijn bedrijven die een toekomst hebben en er aldus voor kunnen zorgen dat een voldoende economisch draagvlak blijft bestaan voor een op voedselproductie gerichte landbouwsector in Vlaanderen, die daarnaast op een duurzame manier nieuwe maatschappelijke taken kan integreren.

Op die manier blijft Vlaanderen, dat landbouwkundig zeer goede klimatologische omstandigheden heeft, een belangrijke bijdrage leveren tot de voedselzekerheid in Europees verband.

3.2 Vlaams beleid in overeenstemming met de tweede pijler van het Europese landbouwbeleid

De tweede pijler van het Europese Landbouwbeleid werd in Vlaanderen geïntroduceerd na de indiening van het Programmeringsdocument voor Plattelandsontwikkeling 2000-2006.

Vóór de regionalisering van de landbouwbevoegdheden was de uitvoering van dit programma één van de belangrijkste items binnen het Vlaams beleid voor duurzame landbouw.

De tweede pijler stimuleert immers elke activiteit die de boer en tuinder onderneemt om verder te gaan dan de goede landbouwpraktijk.

Het programma omvat de hervorming van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF); de promotie van mechanische onkruidbestrijding, de groenbedekking, de vermindering van gewasbeschermingsmiddelen; de beheersovereenkomsten i.v.m. de waterwingebieden, landschapszorg en in de natuurgebieden; de verbetering van hygiëne en kwaliteit in verwerking en afzet; de begeleiding bij de omschakeling naar biologische landbouw; steun voor hoeve- en streekproducten; vorming en ondersteuning door kennisoverdracht.

Met de overdracht van de federale bevoegdheden zijn vandaag ook de ha-premies voor biologische landbouw en de geïntegreerde pitfruitproductie, evenals de steun voor bedrijfsbegeleiding overgeheveld naar het Programma voor Plattelandsontwikkeling van de Gewesten.

3.2.1 Evaluatie tot op heden

In de periode 2000-2001 heeft Vlaanderen slechts beperkt gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van deze tweede pijler.

Twee redenen liggen hier aan de grondslag :

1. Vlaanderen was vroeger niet pro-actief bezig met de invulling van deze tweede pijler, die was ingezet met verordening 2078/92 : samen met de indiening van het programma moest ook de reglementering ofwel aangepast ofwel volledig nieuw gemaakt worden.
2. Om dezelfde redenen kwam er te weinig respons van boeren en tuinders op deze maatregelen.

In de periode 2001-2002 halen wij zienderogen onze achterstand in : ruim 93,3 % van de beschikbare EU-kredieten worden gebruikt, waarbij het investeringsbeleid, de milieuvriendelijke productiemethoden, de vorming en begeleiding en de steun voor verwerking en afzet boven de 100% van het toegestane budget uitkomen.

In de prognose voor 2002-2003 wordt duidelijk dat alle EU-middelen nodig zijn om de duurzame landbouw verder te bevorderen.

3.2.2 Voor de toekomst

Nieuwe maatregelen die binnen dit kader uitwerking moeten krijgen zijn onder andere volgende punten :

- In 2001 werd bij de Europese Commissie een voorstel ingediend om eigen productie van plantaardig eiwit te bevorderen : omschakeling naar gras-klaver en luzerne zullen gestimuleerd worden. Verwacht wordt dat dit in oktober 2002 door Europa zal worden goedgekeurd.

- In 2002 werd een voorstel ingediend om de ha-premies biologische landbouw ook toe te kennen aan telers in bijberoep, de premie aan te passen aan de problematiek van de omschakelingsperiode én een instandhoudingspremie te voorzien ná de omschakelingsperiode.
- Ook werd het behoud van de premie geïntegreerd pitfruit bevestigd.
- In het kader van de diversificatie op landbouwbedrijven werd een maatregel ingediend voor steun aan zorgboerderijen.
- In het investeringsbeleid zal meer aandacht gaan naar dierenwelzijn en ammoniakreductie. Veehouders die sneller dan opgelegd door de Europese, Belgische en Vlaamse reglementen investeren in dierenwelzijn en ammoniakreductiestallen, zullen kunnen genieten van het hoogste steunpercentage.
- In 2003 wordt de nadruk gelegd op steun en begeleiding voor boeren en tuinders die zich ofwel moeten aanpassen aan de vraag van integrale ketenbewaking of zich willen richten op de markt van bio-, hoeve-, en streekproducten. Dit veronderstelt dat er een reglementering komt op deze hoeve- en streekproducten en de labels. De uitwerking van een Vlaams kwaliteitsbeleid wordt verder in deze beleidsnota besproken en moet gerealiseerd worden door de integratie de ex-federale landbouwdiensten (DG4 en DG5) en de ALT.
- Ook is het de bedoeling om de reglementering bedrijfsbegeleiding – de ex-federale maatregel i.v.m. boekhouding en advies die enkel economische parameters opneemt – uit te breiden met parameters i.v.m. nutriëntengebruik, beschermingsmiddelen en energiegebruik. Opname van deze parameters in de bestaande bedrijfsleidinginstrumenten en bedrijfsregistratie, zullen de administratieve vereenvoudiging bespoedigen.

3.2.3. Overeenstemming met de begroting

In het kader hiervan staat in de begroting 2003 een bedrag van ongeveer 3,5 miljoen euro ingeschreven voor volgende milieuvriendelijke landbouwproductiemethoden:

- groenbedekking
- mechanische onkruidbestrijding
- vermindering van gebruik van bestrijdingsmiddelen en meststoffen in de sierteelt
- instandhouding genetische diversiteit
- reconversie naar biologische zeugenhouderij
- gras – klaver.

Met betrekking tot de ha-premies biologische landbouw en de ha-premies geïntegreerde fruitproductie worden Lambermontmiddelen overgeheveld naar Vlaanderen.

Landbouwvormingsactiviteiten vormen eveneens een essentieel onderdeel van het landbouwbeleid. In dit kader worden in de begroting 2003 subsidies voorzien ten bedrage van meer dan 3,2 miljoen euro.

Bovendien worden nog subsidies voorzien in het kader van het landbouwvormingsbeleid ten bedrage van iets meer dan 1,5 miljoen euro. Het betreft hier uitgaven voor landbouwvormingsactiviteiten en demonstratieprojecten die door de EU gefinancierd worden in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling voor het Vlaamse gewest, periode 2000-2006.

Verder worden via tal van financieringskanalen middelen voorzien voor de financiering van het programma plattelandsontwikkeling en het communautair initiatief Leader+.

VLIF subsidieert investeringen in landbouwbedrijven. Hieronder worden de belangrijkste financieringsposten in termen van budget weergegeven voor begrotingsjaar 2003:

- verbetering: 28,818 miljoen euro
- eerste installatie: 3,5 miljoen euro
- regionale steun: 2,9 miljoen euro
- investeringspremies: 13,8 miljoen euro
- vestigingspremies: 5,1 miljoen euro
- waarborgen: 2,0 miljoen euro

In totaal krijgt VLIF in 2003 ongeveer 56,2 miljoen euro ter beschikking om verbintenissen aan te gaan. Wat betalingsmiddelen betreft, staan in de begroting 32 miljoen euro ingeschreven.

Door de wijziging van de VLIF-reglementering in 2000 worden investeringen in milieu, dierenwelzijn en energiebesparing extra gestimuleerd.

3.2.4. Het agrarisch plattelandsbeid en Leader +

Tot 31 juli 2002 konden Plaatselijke Groepen van plattelandsactoren uit gebieden met een sterk ruraal karakter ontwikkelingsprogramma's indienen voor hun regio in het kader van het door Europa goedgekeurde Vlaams LEADER + programma.

Aan de hand van een beoordeling van de ingediende ontwikkelingsprogramma's en een advies van de Bestendige Deputatie van de betrokken provincies zal de Vlaamse regering eind 2002 een beslissing nemen over welke Plaatselijke Groepen zullen weerhouden worden voor betoelaging.

Met deze Plaatselijke Groepen zullen beheersovereenkomsten worden afgesloten voor de uitvoering van de ontwikkelingsprogramma's, zodat vanaf 2003 kan overgegaan worden tot de concrete realisatie op het terrein. De ingediende ontwikkelingsprogramma's bevatten o.a. navolgende doelstellingen:

- begeleiding van verbreding en milieuzorg in de landbouw;
- ondersteuning van de ontwikkelingen inzake multifunctionele landbouw;
- kwaliteits- en kwantiteitsbeheersing van de waterstromen van de primaire sector in de betrokken regio;
- identiteitsversterking van de regio;
- bestrijding verdoken armoede in de landbouw;
- uitbouwen van een plattelandscentrum en van een recreatief/educatief plattelandsnetwerk.

Hoofdstuk 9.3.9 van het Vlaams PDPO geeft de aanzet tot de uitvoering van een ruimer geïntegreerd plattelandsbeleid. Op de begroting landbouw werden voor 2003 middelen voorzien om een aantal landbouwgerelateerde acties en projecten die kaderen binnen deze doelstellingen te financieren.

Het gaat hierbij bijvoorbeeld om begeleidingsprojecten van land- en tuinbouwers in de richting van gebiedsgebonden multifunctionele of verbrede land- en tuinbouw zoals activiteiten omtrent zorgboerderijen, landschaps- en natuurbehoud, educatie en recreatie op de hoeve, energieteelten, innovatie productie,.....

3.2.5. Kwaliteitsbeleid

Kwaliteitsbeleid kan en moet op verschillende niveaus georganiseerd worden. Dit is immers nauw verbonden met de productiemethodes, de kwaliteit van de globale productie, zowel op sanitair als residu-gebied, de productie voor de lokale markt van hoeve- en streekproducten en de ontwikkeling van de biodiversiteit.

Op het gebied van de productiemethodes met als uiteindelijk doel de vermindering van het overmatig gebruik van nutriënten en het verminderen van gewasbeschermingsmiddelen zijn de maatregelen via de invulling van de Europese tweede pijler afdoende, mits enkele aanpassingen. Ik denk hierbij aan het belang van communicatie en informatie om deze maatregelen nog meer ingang te laten vinden. De begeleiding en de omkadering van de producenten in verband met deze maatregelen moet echter nog beter georganiseerd worden. Dit moet opgenomen worden door de ex-federale diensten van Landbouw (DG6) en de bevoegde diensten van ALT. Bovendien is het de bedoeling dat in de operationele programma's van de telersverenigingen, erkend binnen GMO groenten en fruit, meer middelen gaan naar milieuvriendelijke productiemethodes.

Het is overduidelijk dat in het kader van de voedselveiligheid de integrale ketenbewaking belangrijk is, waarbij in elke schakel voldaan moet worden aan welbepaalde vereisten.

In de praktijk blijkt dat de primaire productie meer en meer onder de vorm van contractproductie wordt georganiseerd waarbij de producent in de primaire productie zware normen wordt opgelegd.

Daarom is het noodzakelijk om in dit kader de registratie van de contracten verplicht te maken als beveiliging van de positie van boer en tuinder in de keten. Het is verder nodig om producenten te begeleiden om de normen te kunnen halen. Het verder stimuleren van de korte-ketenverkoop betekent minder risico's én minder transport.

Daarom zal een reglementering opgemaakt worden om de term "hoeveproduct" te labelen. Tegelijk met een reglementering voor hoeveproducten zal een algemene reglementering de wildgroei van labels moeten tegengaan. Om de korte-ketenverkoop uit te breiden naar onze Vlaamse markt is het bovendien nodig om samenwerkingsvormen i.v.m. deze rechtstreekse verkoop te stimuleren en de omschakeling en begeleiding van de producenten te verzekeren. Een actieplan terzake is in voorbereiding.

3.3. Specifieke acties

3.3.1. Organisatie van de inkomenssteun en de quotaregelingen

Met de overgang van de landbouwbevoegdheden, werd ook de inkomenssteun overgedragen naar de regio's. Tijdens dit ganse proces, waarbij de continuïteit van de uitbetalingen primeert, wordt een synergie gezocht tussen de volgende krachtlijnen:

- De maximale doorstroming behouden van de Europese inkomenssteun naar de Vlaamse landbouwer;
- De grondslag leggen voor een regionaal beleid in deze materie, met eigen Vlaamse accenten;

In het intergewestelijk akkoord tussen Wallonië, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Vlaanderen zijn deze doelstellingen dan ook terug te vinden.

- *akkerbouwsteun:*

Behoud van de compensatie tussen de Gewesten op het niveau van de akkerbouwgewassen, waardoor het aan België toegekende areaal voor akkerbouwgewassen maximaal kan benut worden.

Het toepassen van de graanteelt in de teeltrotatie wordt gestimuleerd door het behoud van de maximale premie per ha. Eventuele overschrijdingen van het basisareaal zullen verrekend worden op het maïsareaal.

- *rundveesector:*

Opdeling van de quota zoogkoeien volgens de regio, waardoor een druk op de aankooprijzen van de premierechten voor zoogkoeien zal dalen in Vlaanderen en de herverdeling van de beschikbare rechten op termijn volgens eigen criteria kan ingevuld worden;

In de extra betalingen voor de rundveesector werd een lichte verschuiving gerealiseerd van de beschikbare enveloppe. Hierdoor zal voor 2002 15,6 M€. kunnen verdeeld worden binnen de rundveesector volgens de huidige verdeelsleutel (20% melkveesector – 80% zoogkoeienpremie). Vanaf 2003 kan deze verdeelsleutel worden aangepast in functie van de Vlaamse prioriteiten.

melkquota:

De discussie omtrent de melkquota is tijdens het jaar 2001 vastgelopen tussen de betrokken partners. Aangezien dit aspect deel uitmaakt van de geregionaliseerde bevoegdheden, werd in de eerste plaats werk gemaakt van een solide basis van waaruit een Vlaams quotumbeleid kan gevoerd worden. Hiervoor worden de quota opgedeeld over de verschillende regio's, evenwel met het behoud van een nationale berekening van de extra heffing om het Belgische melkquotum maximaal te valoriseren.

Naar de toekomst toe zal voor de grondloze overdracht van quotum via het quotumfonds gestreefd worden naar een verdere positieve discriminatie van de jonge landbouwers en de grondgebonden bedrijven. Het quotumfonds zal gebruikt worden om de sector de nodige impulsen te geven, rekening houdend met de leefbaarheidsgrenzen binnen de melkveehouderij. De grondgebonden overdrachten van melkquotum (mobiliteiten) zullen ook naar de toekomst toe behouden blijven. Dit is de enige manier om de prijs voor het melkquotum beheersbaar te houden. Een aanpassing van de quotaregeling in relatie tot de wijzigingen van het mestdecreet, met name het samenvoegen van bedrijven, wordt uitgewerkt.

3.3.2. Actieplan biologische landbouw

In de begroting 2003 worden aparte middelen voorzien voor het concretiseren van het Actieplan Biologische Landbouw, namelijk 705.000 euro. Deze middelen worden gebruikt om de omschakeling naar de biologische landbouw te ondersteunen. Meer concreet betreft het hier subsidiëring centra voor bedrijfsbegeleiding en van bedrijfsontwikkelingsplannen en – begeleidingen. Andere concrete invullingen van het Actieplan biologische landbouw zijn de uitbouw van een kennis- en informatiecentrum biologische landbouw, imago acties, ondersteuning van het initiatief week van de biologische landbouw, demonstratieprojecten en bevordering van de keten.

In juni 2000 werd het Vlaams Actieplan voor de Biologische Landbouw gefinaliseerd. In uitvoering hiervan werden ook in 2002 heel wat initiatieven ondernomen om de biologische sector uit te breiden. Hierbij wordt vooral een evenwichtige groei nagestreefd, met name een gekoppelde groei van consumptie en productie.

De instrumenten hiertoe waren legio: specifieke VLIF-steun voor investeringen waardoor landbouwers gemakkelijker kunnen voldoen aan de wetgeving biologische landbouw, ondersteuning voor bedrijfsbegeleiding en voor het opmaken van omschakelingsplannen, het aanduiden van 7 biologische voorbeeldbedrijven, 4 demonstratieprojecten die de haalbaarheid van specifieke technieken uit de biologische teeltmethode kenbaar maken, reconversiesteun voor de biologische varkenshouderij, initiatieven in de naschoolse vorming, het verder uitbouwen van de Biotheek (kennis- en informatiecentrum met unieke loketfunctie), ondersteuning van de marktontwikkeling via ketenmanagement en specifieke projecten (oa rond prijsvorming en traceerbaarheid), steun aan de Week van de Biologische Landbouw en overleg om tot een verbeterde afstemming van de wetgeving te komen.

Met de regionalisering wordt ook het Actieplan Biologische Landbouw herwerkt. De 2 belangrijkste verantwoordelijkheden die erbij komen zijn de regelgeving inzake biologische productie en de omschakelingspremies (hectaresteen ter compensatie van de omschakelingskosten). Deze worden ingepast in het actieplan zodat een coherent instrumentarium ontwikkeld wordt.

Ook nu weer zal de sectoranalyse aan de basis liggen van de bijsturing van het actieplan. De opvallendste ontwikkelingen zijn dat de sectorgroei sterk vertraagt (zowel qua consumptie als qua omschakeling) en dat de afzetinefficiënties een zware druk vormen voor de productie. Dit geeft als resultaat dat enerzijds de Vlaamse biologische productie een stuk lager ligt dan de consumptie maar dat anderzijds de producenten afzetproblemen ervaren, wat o.a. zijn weerslag heeft op de prijsvorming. De vraagmarkt wordt dus bediend door import. De bijsturing van het actieplan zal dan ook vooral gericht zijn op het versterken van de afzetstructuren zodat de Vlaamse bioteler optimale kansen krijgt, wat ook een sterke stimulans voor potentiële omschakelaars zal zijn.

Het speerpunt van het actieplan wordt de keten- en marktontwikkeling. Een zeer belangrijke rol is hierbij weggelegd voor de 2 ketenanimatoren die in 2002 aangetrokken zijn. Zij zullen vanuit een duidelijke analyse en visie werken aan het afstemmen van vraag en aanbod. Zij zullen initiërend en ondersteunend werken bij het leggen van de link tussen productie, distributie en consumptie, waarbij mogelijke nieuwkomers ook belangrijke partners zijn. Aansluitend bij deze werking zullen nieuwe afzetinitiatieven ondersteund worden. Tenslotte zal gewerkt worden aan een duidelijke communicatie die de meerwaarden van de biologische

landbouwmethode beter bekend maakt bij het grote publiek. Ook het bewaken van de controle-kwaliteit zal onder deze noemer verdergezet worden.

Naast het werken aan afzettefficiëntie zal ook de omschakeling aangemoedigd worden door ondersteuning van de omschakelende en de biologische boer.

De rechtstreekse ondersteuning van omschakelaars en biologische boeren zal onder meer gebeuren met de hervormde omschakelings-hectarepremies (waarbij o.a. de nadruk meer op de omschakelingsjaren zal liggen, gevolgd door een permanente ondersteuning waarbij ook telers in bijberoep in aanmerking zullen komen), de bedrijfsbegeleiding en omschakelingsplannen en de VLIF-steun. Verder zal meer werk worden gemaakt van kennisontwikkeling en informatieverspreiding.

Begrotingsmatig betekent dit een gevoelige stijging van de middelen die vrijgemaakt worden om de bio-landbouw te stimuleren.

Tenslotte zal worden gewaakt over de kwaliteit en transparantie van de biologische landbouw. De opvolging en ontwikkeling van de wetgeving biologische landbouw zijn hiervoor fundamenteel. Hierbij zullen het Europees ontwikkelingstraject, de concurrentiepositie van de Vlaamse sector en intergewestelijke afstemming belangrijke aandachtspunten zijn.

Door regelmatige evaluatie en bijsturing moet het actieplan leiden tot een evenwichtige groei van de sector. Deze evaluatie zal verder gebeuren door regelmatig overleg met de sector, maar zal versterkt worden door het sterk ontwikkelen van de monitoring van enerzijds de kengetallen van de sector en anderzijds van duurzaamheidscriteria. Op die wijze zal een kwalitatieve en kwantitatieve analyse de beleidsinspanningen ondersteunen.

3.3.3. Actieplan glastuinbouw

Volgens de glastuinbouwsector is het belangrijkste knelpunt inzake glastuinbouw op dit moment de onzekerheid rond ruimtelijke ordening, zowel voor startende bedrijven als voor uitbreiding van bestaande glastuinbouwbedrijven. In verstedelijkte gebieden wordt uitbreiding van bestaande bedrijven als hinderlijk ervaren en is de grondprijs door speculatie vaak zeer hoog. Buiten deze gebieden heerst vaak terughoudendheid bij het afleveren van vergunningen voor nieuwe serres omwille van het vrijwaren van de open ruimte. Het actieplan wil de voorziene mogelijkheden voor glastuinbouw in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen benutten. Op die manier kan met een vervangingsritme van 100 hectare per jaar het glastuinbouwbestand op hetzelfde niveau behouden blijven en met een kritische massa van productiepotentieel de afzet verzekeren. Via stimuleringsmaatregelen en pilootprojecten dienen nieuwe bedrijven aangezet te worden zich te vestigen in zones met gemeenschappelijke energievoorzieningen en infrastructuur. Tuinders zouden er kunnen genieten van het schaalvoordeel van concentratie en samenwerking, en anderzijds gebruik maken van de plaatselijke opportuniteiten die een bijdrage kunnen betekenen tot het realiseren van de Kyoto-verplichtingen (aanwezigheid van afvalwarmte, gemeenschappelijke WKK-installatie,...).

Het vernieuwd glaspatrimonium dat uit beide maatregelen voortvloeit moet toelaten de voorziene maatregelen rond beperking van het energie-, nutriënten- en gewasbeschermingsmiddelenverbruik in uitvoering te brengen.

Moeilijkheden bij het implementeren van deze mogelijkheden is wel dat de opmaak van een degelijke ruimtelijke visie vrij tijdrovend is en ook de nodige inbreng van de sector is vereist.

Derhalve kan op dit moment voor startende bedrijven en bedrijven in uitbreiding in de glastuinbouw nog niet in alle gevallen de noodzakelijke rechtszekerheid worden geboden.

De omschakeling naar milieuvriendelijke energiebronnen is een tweede groot knelpunt. Momenteel verwarmen zo'n 20% van de glastuinbouwbedrijven hun serres met aardgas, aardgas neemt slechts 30% van het energieverbruik van de hele glastuinbouw voor zijn rekening. Olieproducten en voornamelijk extra zware stookolie blijven de belangrijkste energiebron in de sector. Het is zeer moeilijk om bij gebruik van extra zware stookolie te voldoen aan de milieueisen die gesteld worden in VLAREM. Het verder omschakelen naar aardgas kan een belangrijke bijdrage leveren tot de vermindering van de CO₂-uitstoot. De totale land- en tuinbouwsector is verantwoordelijk voor 3% van de CO₂-uitstoot en van die 3% is de glastuinbouw verantwoordelijk voor 72%.

De prijs van aardgas die in vergelijking met extra zware stookolie nog steeds beduidend hoger is en het feit dat heel wat bedrijven wegens hun perifere ligging nog niet kunnen aangesloten worden op het aardgasnet verhindert een vlotte overschakeling op aardgas. Naast het gebruik van aardgas dienen warmtekrachtkoppeling en alternatieve energiebronnen zoals windenergie gestimuleerd te worden.

In het tuinbouwactieplan wordt als doelstelling voorzien dat binnen een tijdspanne van 10 jaar 75% van het energieverbruik op glastuinbouwbedrijven uit gas moet komen. Om de omschakeling naar aardgas te stimuleren worden met de aardgassector, de netbeheerders en de Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie afspraken gemaakt en wordt nagegaan wat de mogelijkheden voor cofinanciering in het kader van het Plan voor Plattelandsontwikkeling zijn.

In de duurzame glastuinbouw van de toekomst moet het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, nutriënten en energie tot een aanvaardbaar niveau gereduceerd worden. Daarom voorziet het tuinbouwactieplan als vierde maatregel een veralgemeend systeem van registratie van deze drie elementen gebonden aan een classificatiesysteem. Ook beperking van afval wordt hieraan gekoppeld. De ervaring met de huidige maatregel rond registratie in het kader van het VMS (Vlaams Milieuplan Sierteelt) leert dat het bijhouden van deze gegevens de tuinder inzicht doet krijgen in de eigen bedrijfssituatie en het verbruik doet dalen. Telersverenigingen kunnen bij de registratie ingeschakeld worden en ondersteund worden, en synergie met bestaande systemen dient gezocht in het kader van beperking van de administratieve lasten.

Via het Vlaams Landbouwboekhoudnetwerk zullen milieuparameters geregistreerd worden. Deze zullen samen met andere milieumetingen door het Steunpunt Duurzame Landbouw gebruikt worden om ecologische duurzaamheidsindicatoren te ontwikkelen. Deze indicatoren zullen gebruikt worden om normen op te leggen voor VLIF-steun voor investeringen die de belasting van het milieu door gebruik van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen verminderen.

Als vijfde maatregel stelt het tuinbouwactieplan voor onderzoek, vorming en voorlichting beter op elkaar af te stemmen. Innovaties door pionier-tuinders, economische evaluatie van projecten en de ervaringen uit intensieve bedrijfsbegeleiding door voorlichters moeten mee voeding geven aan het praktijkgerichte onderzoek en het langetermijnonderzoek dient verder ondersteund. Rekening houdend met de resultaten en aanbevelingen uit de lopende audit van het wetenschappelijk onderzoek dienen de bestaande krachten gebundeld om de sector in de richting van een duurzamer tuinbouw te laten evolueren.

Als laatste maatregel voorziet het actieplan tenslotte een permanent gestructureerd overleg tussen de overheid en de sector met vertegenwoordiging van alle actoren. Op deze manier

kunnen knelpunten en wensen van de sector op een evenwichtige manier uitgeklaard worden en vertolkt naar de overheid.

3.3.4. Steunpunt Duurzame Landbouw

Het Steunpunt Duurzame Landbouw (STEDULA) zal een belangrijk instrument worden voor een wetenschappelijk onderbouwd Vlaams landbouwbeleid op lange termijn. Dit beleid zal ondubbelzinnig gebaseerd zijn op een duurzame landbouw, waarbij economische, ecologische en maatschappelijke duurzaamheid zo optimaal mogelijk moeten gecombineerd en geïntegreerd worden. De opdrachten en de manier van werken van het Steunpunt liggen vast in een 5-jarige beheersovereenkomst. De opdrachten worden opgevolgd en bijgestuurd door een stuurgroep.

Enerzijds zal het Steunpunt data verzamelen en criteria ontwikkelen om de duurzaamheid in de verschillende sectoren van de landbouw te beschrijven. Daarnaast zal het een evaluatie maken van de duurzaamheidstoestand van de ganse sector en hierover communiceren met het publiek en de overheid. Anderzijds zal het Steunpunt aanbevelingen doen aan de overheid om een kader te scheppen voor een duurzaam landbouwbeleid. Op basis van dit kader kunnen overheidsdiensten concrete maatregelen uitwerken voor een duurzaam landbouwbeleid.

Aan het Steunpunt zullen ook kortlopende opdrachten gegeven worden, zoals de problematiek van nutriënten en pesticidengebruik in de tuinbouw en onderzoek naar mogelijkheden en knelpunten voor biomassaproductie als alternatieve energiebron. Deze opdrachten passen in de algemene opdrachten van het Steunpunt en hebben betrekking op actuele problemen. Het Steunpunt zal ook ingeschakeld worden bij het concipiëren en begeleiden van pilootprojecten en demonstratieprojecten inzake duurzame landbouw.

3.3.5. Onderzoek, ontwikkeling, voorlichting en vorming

Door de recente regionalisering is Vlaanderen bevoegd voor het hele luik onderzoek ontwikkeling, voorlichting en vorming in land- en tuinbouw. Het beleidsdomein Landbouw kreeg in 2002 de bevoegdheid over de wetenschappelijke instellingen Centrum Landbouwkundig Onderzoek (CLO), Centrum Landbouw Economie (CLE) en over de voorlichting en ontwikkelingsactiviteiten die gebeurden via de diensten van het federale ministerie (DG6), waaronder ook de subsidies en toelagen aan de proeftuinen en proefcentra resorteren. De uitvoerders van deze activiteiten omvatten heel wat diensten, instellingen en organisaties van sterk uiteenlopende aard, met verschillende doelstellingen, juridische structuren, organisatievorm en financieringskanalen.

Met het oog op de efficiënte inzet van dit weinig transparant instrumentarium en om dubbel gebruik en/of dubbele subsidiëring te vermijden heeft de Vlaamse Regering beslist een doorlichting te laten uitvoeren. De opdracht voor deze doorlichting werd uitgewerkt in nauwe samenspraak met de medewerkers en de diensten van de Minister bevoegd voor Wetenschap en Innovatie.

Deze opdracht is momenteel in uitvoering en omvat de deelopdrachten :

- grondige analyse van de bestaande entiteiten, organisatorisch, inhoudelijk en financieel ;
- aanreiken van elementen die de basis vormen voor een herstructurering van onderzoek, ontwikkeling en voorlichting in de land- en tuinbouw.

De resultaten en aanbevelingen van de doorlichting zullen eind 2002 ter beschikking zijn.

Ze zullen als leidraad dienen om een Vlaams beleid onderzoek, ontwikkeling, voorlichting en vorming te kaderen in het BBB-proces en op lange termijn uit te tekenen.

In deze toekomstvisie zullen de doelstellingen van het onderzoek duidelijker moeten gefocust worden op ondersteuning van een beleid inzake duurzame landbouw enerzijds en anderzijds op de oplossing van problemen die zich in de sector zelf stellen.

Het beleidsgericht onderzoek zal de concrete wetenschappelijke onderbouw moeten aanreiken voor een gericht beleid inzake duurzaamheid.

Het wetenschappelijk sectorgericht onderzoek zal zijn weg naar de praktijk moeten vinden via ontwikkelingsprojecten en demonstraties, waarbij de proeftuinen en proefcentra een belangrijke rol te vervullen hebben. Deze proeftuinen en proefcentra hebben ook een belangrijke opdracht als voorlichtingsinstrument naar de sector toe. Vanuit het beleid zullen alleen die inspanningen gestimuleerd worden die een aantoonbaar impact hebben voor de sector.

Voor het Vlaamse landbouwbeleid inzake proeftuinen en proefcentra zal overleg gepleegd worden met de provinciale overheden. Waar mogelijk zullen samenwerkingsverbanden actief gestimuleerd worden wanneer deze een meerwaarde betekenen. In dit verband zal er ook naar gestreefd worden dat de acties op de verschillende niveaus goed op elkaar zijn afgestemd. Daarom zullen wetenschappelijke instellingen, proeftuinen en proefcentra, onderzoek- en voorlichtingsorganisaties, administratie en sector op een interactieve manier moeten samenwerken. Het beleid zal zulke samenwerking stimuleren.

3.3.6. Communicatie

Met het maandblad “Buitenkansen” bereiken de Vlaamse administraties die onder de bevoegdheid vallen van de beleidsdomeinen Landbouw en Leefmilieu alle Vlaamse boeren en tuinders. Buitenkansen krijgt meer en meer bekendheid en het idee van duurzame landbouw krijgt mede door deze communicatie meer en meer een gezicht. Producenten zien hoe collega's het aanpakken op hun bedrijf en hoe het beleid verder in die richting stuurt.

Naarmate de boeren en tuinders gewonnen worden voor dit idee, vragen zij antwoorden op zeer praktische en concrete vragen. Antwoorden moeten er komen via de proeftuinen, de proefcentra, de voorbeeldbedrijven en demonstratieprojecten, die tot op heden beperkt waren tot éénjarige erkenning maar in de toekomst, via opname in een decreet duurzame landbouw en bijhorende besluiten, voor meerjarige ondersteuning in aanmerking zullen komen. Dit decreet en de hieraan verbonden besluiten zullen nog meer dan vandaag mogelijkheden bieden voor sensibiliseringsacties en begeleiding naar duurzaamheid.

Binnen het decreet wordt naast bovenstaande ook de mogelijkheid gecreëerd om de communicatie met de consument aan te gaan: de maatschappelijke discussie en landbouweducatie worden hierin opgenomen.

Met de overdracht van de ex-federale landbouwdiensten (DG6) naar de gewesten krijgt Vlaanderen een eigen voorlichtingsdienst. De werking van ALT als uitvoerder van de tweede pijler van het landbouwbeleid en van DG6 als voorlichtingsdienst wat betreft de praktische toepassingen op individuele bedrijven zal moeten geïntegreerd worden.

3.3.7. Organisatie van de fokkerij

De overheid voert controle uit op de handel in fokdieren, hun sperma, eicellen en embryo's via een garantie op de zoötechnische kwaliteit. Ingevolge de recente overheveling van bevoegdheden is Vlaanderen bevoegd voor alles wat met fokkerij te maken heeft.

Concrete acties

De Vlaamse overheid wenst de fokkerij verder actief te ondersteunen. Het structuurplan voor de fokkerij dat met de betrokken verenigingen overlegd werd, zal in opeenvolgende stappen uitgevoerd worden. Eerst moet er voor gezorgd worden dat voor elke diersoort en ras een vereniging van fokkers kan erkend worden voor het bijhouden van de stamboeken, het uitvoeren van prestatiecontroles, de berekening van de fokwaardeschattingen en de certificering van de zoötechnische kwaliteit van de fokkerijproducten. Elke vereniging zal overal in Vlaanderen actief zijn.

In een tweede fase zal de expertise per diersoort samengebracht en uitgebouwd worden, waardoor de beschikbare middelen beter kunnen benut worden, dit om de dienstverlening naar de individuele fokker te optimaliseren en de kwaliteit van het geleverde werk te verhogen. Daarna wordt onderzocht welke expertise over de diersoorten heen kan gebundeld worden om de werking verder te optimaliseren.

Er wordt een 'platform voor het behoud van de genetische diversiteit' gecreëerd om de problemen van de biodiversiteit beter te kunnen ondersteunen en de aandacht voor bedreigde rassen binnen de bestaande verenigingen te verhogen. Onder biodiversiteit wordt niet enkel de genetische diversiteit tussen de rassen bedoeld, maar ook deze binnen een bepaald ras. Over de verschillende diersoorten heen, kunnen de fokkersverenigingen samenwerken aan acties om een halt toe te roepen aan de genetische verarming. Overheidssteun voor instandhoudingprogramma's is cruciaal voor het behoud van een aantal met uitsterven bedreigde rassen.

Fonds voor de kwaliteit van de landbouwproductie

Om de continuïteit te kunnen garanderen van programma's met betrekking tot de kwaliteit van de dierlijke productie die tot in 2002 werden uitgevoerd in het kader van de federale begrotingsfondsen (en waarvan een belangrijk deel van de uitgaven afkomstig waren van bijdragen uit de sector zelf) en om eventuele nieuwe initiatieven te kunnen realiseren, wordt een fonds voor de kwaliteit van de landbouwproductie opgericht. Dit wordt in 2003 in een concrete vorm gegoten worden.

Voor wat betreft de dierlijke sector wordt op korte termijn een systeem gecreëerd om inkomsten te verwerven. Dit om projecten en programma's binnen de fokkerij te ondersteunen.

3.3.8. Vlaams landbouwrapport

Om een goed beleid te voeren zijn betrouwbare gegevens over de sector noodzakelijk. Daarom zal vanaf 2003 een Vlaams Landbouwrapport worden opgesteld.

In 2001 stelde VOLT een rapport op over de Vlaamse landbouw en visserij. Hierin worden relevante feiten en cijfers gepresenteerd. Dank zij de regionalisatie kunnen deze kerngegevens over de Vlaamse landbouw en visserij verder uitgebreid worden. Vlaanderen zal in 2003 immers voor het eerst over een volwaardig bedrijfsboekhoudnetwerk kunnen beschikken.

Op basis van de gegevens die via dit netwerk kunnen verzameld worden kan een correct beeld samengesteld worden van de verschillende sectoren in de Vlaamse landbouw. Ook het bedrijfsinkomen van de verschillende sectoren zal dan bekend zijn. Tevens laat het boekhoudnetwerk toe diverse indicatoren inzake duurzame landbouw te berekenen. Al deze gegevens zullen opgenomen worden in het Landbouwrapport.

Tevens zal aan het Steunpunt Duurzame Landbouw gevraagd worden een bijdrage te leveren over de duurzaamheidssituatie van de Vlaamse landbouw en visserij. Op termijn zal deze duurzaamheidsevaluatie toelaten de vorderingen van het Vlaamse beleid terzake te beschrijven. In het rapport zal ook een stand van zaken geschetst worden van de verschillende acties die het Vlaamse landbouwbeleid heeft vooropgesteld.

Tenslotte zal in het rapport ook verslag worden uitgebracht van de werking, de begeleiding- en overlegstructuren van het departement en van de afzonderlijke diensten die resorteren onder het beleidsdomein landbouw en visserij.

3.3.9. De afbouw van de veestapel

De mestoverschotten vormen een structureel probleem in het Vlaamse Gewest. De Europese nitraatrichtlijn dwingt Vlaanderen tot het nemen van maatregelen met het oog op de verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater en het grondwater.

Om het probleem van de mestoverschotten aan te pakken en daadwerkelijk verbetering van de milieukwaliteit te realiseren wordt geopteerd voor een aanpak van de mestproblematiek gebaseerd op drie peilers, met name aanpak aan de bron, oordeelkundige bemesting en mestverwerking.

Op 9 maart 2001 keurde de Vlaamse regering het decreet tot regeling van de vrijwillige, volledige en definitieve stopzetting van alle dierlijke mest, afkomstig van één of meerdere diersoorten goed.

Op 20 april 2001 werd het uitvoeringsbesluit bij dit zgn. stopzettingsdecreet door de Vlaamse regering definitief goedgekeurd waarmee de tussenkomst voor de afbouw van de varkensstapel voor de aanvragen ingediend in de periode 1 mei tot 30 juni 2001 werd geregeld.

Deze eerste opkoopperiode kende een groot succes, 881 aanvragen werden ingediend. Van deze 881 aanvragen werden er 592 in volgorde van ontvangst tot uitputting van het beschikbaar begrotingskrediet (1 miljard BEF) behandeld.

Uiteindelijk werden 529 dossiers afgewerkt voor een totaal bedrag van 24.775.779 euro (999.452.460 BEF) voor 12.485 zeugen/beren en 169.449 mestvarkens.

Inzake nutriëntenhalte betekent deze afbouw een vermindering van 2.502.477 kg stikstof en 1.084.195 kg P₂O₅.

Gelet op het groot succes van de eerste inschrijvingsperiode keurde de Vlaamse regering een tweede indieningsronde goed op 24 mei 2002.

Tijdens deze opkoopperiode werden 273 aanvragen ingediend. Deze aanvragen staan voor 12.714 zeugen en beren en 86.451 mestvarkens (deze dossiers zijn nog in behandeling). Met het beschikbaar budget van de tweede inschrijvingsperiode werden de resterende aanvragen van de eerste indieningsperiode behandeld.

223 hebben zich reeds akkoord verklaard met de vooropgestelde stopzettingsvergoeding. Deze 223 dossiers staan voor een totaal bedrag van 8.682.539 euro (350.252.760 BEF), voor 4.721 zeugen/beren en 58.236 mestvarkens. Inzake nutriëntenhalte betekent deze afbouw een vermindering van 870.372 kg stikstof en 378.852 kg P_2O_5 .

Door de verhoging van het budget van 2002 voor de afbouw van de veestapel met (1 miljard) 24.789.000 euro en de mindere respons van de varkenshouders op de tweede opkoopperiode varkens, wordt de opkoopregeling uitgebreid naar andere sectoren zodat ook de pluimvee- en rundveehouders een vergoeding kunnen bekomen voor de afbouw van de veestapel. De sociaal begeleide afbouw van de veestapel wordt aldus uitgebreid naar andere sectoren. Bij de bepaling van de vergoeding werd zoals voor de varkenssector uitgegaan van het inkomensverlies en abstractie gemaakt van de investeringen en moet het eveneens gaan om een volledige stopzetting van de diersoort waarvoor de stopzettingsvergoeding wordt gevraagd, gedeeltelijke afbouw komt niet in aanmerking.

Deze uitbreiding naar andere sectoren zal bijdragen tot een bijkomende vermindering van de mestoverschotten en de veehouders waarvan de bedrijven gelegen zijn in de kwetsbare gebieden de mogelijkheid bieden op een sociaal verantwoorde wijze te voldoen aan het verstrengd en consequent doorgevoerd mestbeleid.

In 2003 wordt er opnieuw 24.789.000 euro of 1 miljard BEF voorzien. Dit betekent dat in 3 jaar tijd 99.156.000 euro (4 miljard BEF) uitgetrokken is voor de financiering van de afbouw van de veestapel.

3.3.10. Tijdelijke tewerkstelling

Een belangrijke eigenschap van de Vlaamse land- en tuinbouw is de grote arbeidsbehoefte. Deze behoefte wordt noodgedwongen in belangrijke mate ingevuld met seizoensarbeid. Vooral de tuinbouw en de biologische landbouw zijn zeer sterk afhankelijk van deze tijdelijke tewerkstellingsvorm. Zo is in de fruitteelt meer dan de helft van de arbeidsbehoefte seizoensarbeid. De toekomst van deze sectoren zal dus in belangrijke mate afhankelijk zijn van een goed wettelijk kader voor de seizoensarbeid. Regelgeving in verband met tewerkstelling is echter een federale bevoegdheid. Daarom zal met de federale overheid onderhandeld worden voor een aanpassing van het wettelijk kader voor seizoensarbeid op basis van het principe van de groene cheques. Dit principe houdt in dat diegene die gerechtigd is tijdelijke arbeid in de landbouw te verrichten als vergoeding een cheque ontvangt, die bij een erkende instelling netto kan uitbetaald worden. De werkgever-landbouwer kan bij een erkend uitgiftekantoor en onder bepaalde voorwaarden cheques kopen tegen een bruto bedrag. Het verschil tussen netto en bruto heeft betrekking op een fiscale afhouding, een afhouding voor sociale bijdragen en een vergoeding voor administratiekosten. Er zal voorgesteld worden dat deze vorm van vergoeding als een pilootproject gelanceerd wordt. Na eventuele bijsturing kan de groene cheque op termijn definitief worden ingevoerd voor tijdelijke arbeid in de sector.

3.4. Milieumaatregelen : Mestbeleid, Ammoniakreductieplan en VEN

Deze drie items zijn de voor landbouw meest belangrijke acties die gerealiseerd zullen worden binnen het beleidsdomein milieu en natuur. Voor een meer omstandige bespreking verwijs ik naar mijn beleidsbrief Leefmilieu.

3.4.1. Mestbeleid

Op 20 juni 2002 werden bijkomende kwetsbare zones water aangeduid. Samen beslaan de kwetsbare zones water 46,6 % van de oppervlakte cultuurgronden. Jaarlijks kunnen de kwetsbare zones water op basis van o.a. meetresultaten gezien en herzien worden. Om dit op juiste basis te kunnen doen, wordt in de loop van 2002-2003 het oppervlaktewatermeetnet uitgebreid en het grondwatermeetnet opgestart. Het meetnet oppervlaktewaterkwaliteit van de Vlaamse Milieumaatschappij wordt uitgebreid tot 800 meetpunten. Deze nieuwe meetpunten zijn zodanig gekozen dat met zekerheid kan worden gesteld dat de vastgestelde nitraatverontreiniging exclusief van landbouwactiviteiten afkomstig is. Een gelijkaardig meetnet voor grondwater wordt uitgewerkt. Rond deze meetresultaten wordt uitvoerige communicatie met en sensibilisering van de landbouwsector opgebouwd. Zo zijn onder andere de resultaten van dit meetnet raadpleegbaar op de website van de VMM.

De procedure voor het verkrijgen van een milieuvergunning voor kleinschalige mestverwerkings- en mestbewerkingsinstallaties die horen bij een stal wordt grondig vereenvoudigd. Het gaat hierbij om installaties waarin alleen de mest afkomstig van de veeteeltinrichting zelf wordt bewerkt en/of verwerkt. Voor deze inrichtingen zal de 'mededeling kleine verandering' volstaan om een milieuvergunning te bekomen gekoppeld aan een stal. Indien dit gepaard gaat met de lozing van effluent dan is er wel een lozingsvergunning nodig. Voor mestverwerkingsinstallaties, die mest van buiten het eigen bedrijf verwerken, blijft de vergunningplicht van kracht.

Een aantal wijzigingen van het mestdecreet werden principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering, met name een aantal technische aanpassingen en de bedrijfsverplaatsing en bedrijfssamenvoeging.

In het kader van het Steunpunt Duurzame Landbouw werd in 2002 een studie opgestart over het nutriëntegebruik in de tuinbouw in open lucht en in de glastuinbouw. Op basis van de resultaten van deze studie zal in 2003 een eerste maatregelenpakket voorgesteld worden.

Conform MAP2bis, zal een evaluatie van het mestactieplan plaatsvinden in 2002-2003. Hierbij zal in de eerste plaats gekeken worden naar het milieueffect van het mestbeleid, maar daarnaast zal ook de leefbaarheid van de diverse bedrijfstypes onderzocht worden.

3.4.2. Ammoniakreductie

Momenteel worden maatregelen voorbereid om ook de ammoniakreductie te realiseren op stalniveau. Via de aanpassing van VLAREM II zullen de huidige niet-milieurelevante bepalingen in de verbods- en afstandsregels in VLAREM vervangen worden door verbods- en afstandsregels die gebaseerd zijn op een milieutechnische benadering (ammoniak- en geurnormen). In hetzelfde verband worden de VLAREM II-afstandsregels voor landbouwbedrijven overeenkomstig de conclusies van de betrokken CEM-studie herzien.

3.4.3. VEN

Op 19 juli 2002 besliste de Vlaamse regering om de ontwerp afbakeningsplannen in het najaar 2002 in openbaar onderzoek te brengen. Hiermee is de afbakeningsronde voor de eerste fase van het VEN ten belope van 85.000 hectare opgestart.

Voor de 2de fase van de afbakening is een administratieoverschrijdende projectwerking opgezet.

Via een reeks uitvoeringsbesluiten bij het natuurdecreet (besluit beheersovereenkomsten, maatregelenbesluit voor VEN- en IVON-gebieden, uitvoeringsbesluiten op het bosdecreet, reservatenbesluit) wordt aan de eigenaars/gebruikers duidelijkheid gegeven over de maatregelen die van kracht worden in het VEN en die kunnen worden opgenomen in het natuurrichtplan. In diezelfde uitvoeringsbesluiten voorziet de Vlaamse overheid financiële compensaties voor eventuele verliezen. Het natuurrichtplan is het centrale instrument om het gebiedsgerichte natuurbeleid in VEN, IVON, de bos- en natuurgebieden op het gewestplan en de speciale beschermingszones vorm te geven.

Ter implementatie van het decreet natuurbehoud in het bijzonder het gebiedsgericht natuurbeleid werd een **maatregelenbesluit** voorbereid dat duidelijkheid geeft over de instrumenten en maatregelen die zullen worden ingezet in VEN en IVON. De maatregelen zullen worden ingesteld via natuurrichtplannen. De opmaak van deze natuurrichtplannen wordt op lokaal niveau aangestuurd door een stuurgroep waarin naast de lokale besturen ook de lokale actoren van de voornaamste gebruikersgroepen in de open ruimte zetelen.

4. Vlaamse Landbouwadministratie

4.1. Landbouw een volwaardig departement in wording

Door de overheveling van de landbouwbevoegdheden n.a.v. het Lambermontakkoord beschikken de gewesten over heel wat nieuwe instrumenten om de Vlaamse land- en tuinbouw vorm te geven. Hierbij staat kwaliteit voorop en wordt er rekening gehouden met de drie pijlers op het vlak van een duurzame ontwikkeling namelijk: naast de nodige aandacht voor de economische aspecten eveneens voldoende aandacht voor de ecologische en sociale aspecten verbonden aan het uitoefenen van het landbouwberoep.

De overheveling van de federale bevoegdheden, het socio-economisch en strategisch belang van de sector en de eigenheid en specificiteit van onze Vlaamse land- en tuinbouw, verantwoorden de noodzakelijke uitbouw van een volwaardig beleidsdomein landbouw op Vlaams niveau.

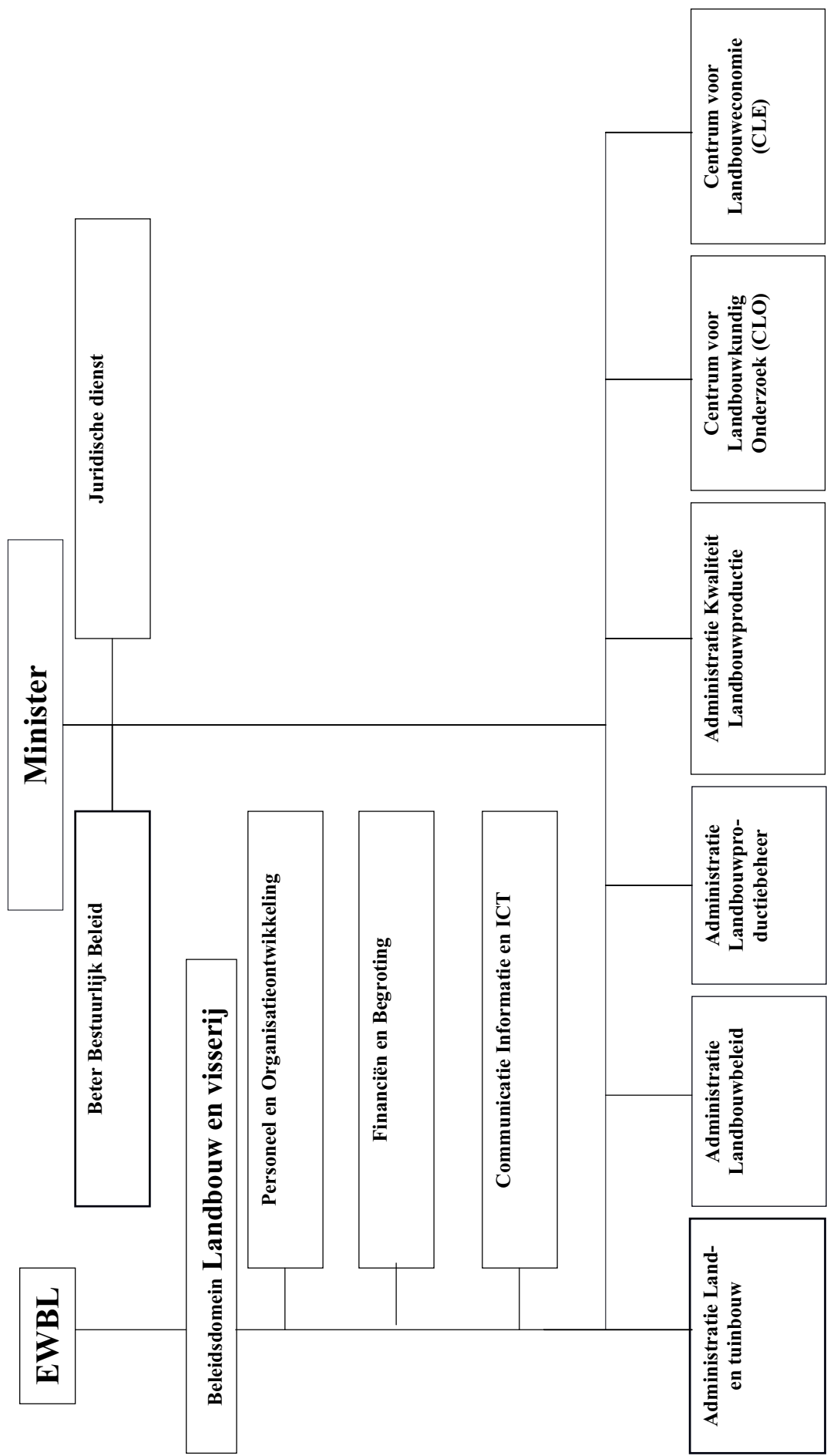
Momenteel krijgt de structuur van het departement gestalte. De herstructureringsoperatie “Beter Bestuurlijk Beleid” op het niveau van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en het kerntakendebat, dat betere afspraken nastreeft in de bevoegheidsafbakening tussen het gewest, de provincies en gemeenten, zijn hierbij bepalend.

Door de regionalisering is nu de tijd aangebroken om een volwaardig landbouwdepartement uit te bouwen als één van de dertien Vlaamse departementen.

Immers een Vlaamse landbouw met een eigen gewestelijk profiel vraagt een duidelijke en volwaardige administratieve structuur, die in overleg kan treden met andere departementen om het landbouwbeleid op het terrein gestalte te geven

Via het proces van Beter Bestuurlijk Beleid wordt de definitieve toekomststructuren uitgetekend.

In afwachting van de concrete implementaties wordt een voorlopige organisatiestructuur (zie organigram) vastgesteld, waarbij de continuïteit zowel t.a.v. het personeel, als t.a.v. de land- en tuinbouwers de absolute prioriteit heeft.

4.2. Administratieve vereenvoudiging

In het kader van de administratieve vereenvoudiging wordt in 2002 gewerkt aan 3 grote krachtlijnen: afstemmen van begrippen en definities, een éénmalige perceelsregistratie en het vereenvoudigen van het meervoudig invullen van dierenaantallen.

De perceelsaangifte is een arbeidsintensieve taak voor de landbouwer en de administratie en gebeurt momenteel op 2 niveaus. In 2002 wordt een evaluatie gemaakt van deze systemen, hetgeen in 2003 zal resulteren in een pilootproject (voor een aantal gemeenten) waarbij een éénmalige perceelsregistratie zal gebeuren.

Hiervoor is het noodzakelijk dat in de back-office de diensten met elkaar kunnen communiceren. Momenteel kan een overeenstemming van 85 à 95% gevonden worden tussen de actoren (landbouwers) in de verschillende databanken. De integratie van het uniek nummer (kruispuntenbank ondernemingen) in de Vlaamse databanken, zal de overeenstemming nog doen toenemen.

Momenteel lopen onderhandelingen met het Federale voedselagentschap (FAVV) voor de uitwisseling van gegevens tussen Sanitel en de mestbank. Hierdoor zullen mogelijks al in 2003 de rundveehouders kunnen kiezen om de aangifte van de runderen voor de mestbank te laten verlopen via de Sanitelgegevens. De registerplicht, waarbij maandelijks het gemiddeld aantal dieren dient bijgehouden te worden, zal dan wegvallen.

Tevens worden in 2002 nog kleinere projecten afgewerkt binnen de administraties om concrete vereenvoudigingen te realiseren naar de landbouwers. Het gaat hier onder meer om een vereenvoudiging van de milieumaatregelen in de context van het POP, verdere vereenvoudigingen in het kader van de GLB-aanvragen (*o.a. integratie van aanvragen geïntegreerde teelt van pitfruit en biologische landbouw in de oppervlakteaangifte*) en het geïntegreerd formulier VLM-VMM.

Tot slot wordt in 2002 reeds van start gegaan met de integratie van het Vlaamse betaalorgaan ALT en het ex-federale betaalorgaan tot “één Vlaams betaalorgaan”. Deze integratie, die in 2003 zal afgerond worden, zal resulteren in een vereenvoudiging op het niveau van de administratie door het stroomlijnen van de betalingen en op het niveau van de landbouwer door het efficiënter ter beschikking stellen van de gegevens over zijn uitbetaalde bedragen.

4.3. E-government

Naar aanleiding van de overdracht van de landbouwbevoegdheden van de federale overheid naar de gewesten en de voorbereiding van het beleidsdomein landbouw, werd een thematische cluster “Landbouw” opgestart.

Dit betekent dat tegen eind 2003 de volledige digitale ontsluiting van alle relevante informatie met betrekking tot de landbouw zal gerealiseerd worden. Daartoe wordt in een eerste fase werk gemaakt van de uitwerking van een website voor het departement landbouw.

Tevens zullen de nodige initiatieven worden genomen om een aantal interactieve (bv. online berekening of adviesverlening) toepassingen gerealiseerd worden en één transactionele (waarbij een bepaalde transactie met de overheid volledig elektronisch kan afgehandeld worden).

4.4. Coördinatie en overleg in kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Momenteel zijn samenwerkingsakkoorden opgesteld om zowel de relaties tussen de gewesten en de federale overheden, als tussen de regio's onderling te optimaliseren.

De relaties met de EU zijn gebaseerd op een consensus tussen de Gewesten. Hierbij is geen arbitrage rol voorzien voor de Federale overheid voor wat de geregionaliseerde landbouwmateries betreft.

De uitgewerkte structuur is gebaseerd op volgende principes :

- een geloofwaardig en stabiel aanspreekpunt vormen voor het supranationale niveau;
- het behouden van de bestaande expertise garanderen en duplicatie van sommige activiteiten vermijden;
- het continu inbrengen van nieuwe of vernieuwde expertise vanuit de regionale landbouwadministraties toewijzen;
- een maximaal streven naar consensus tussen Gewesten.

Een “Landbouwbureau” bestaande uit een gemengde gewestelijke cel waarin de 3 Gewesten vertegenwoordigd zijn en een beperkte federale landbouwcel, krijgt hiervoor een aantal taken toebedeeld.

4.5. Samenwerking met het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV)

De kwaliteit van plantaardige en dierlijke producten behoort de bevoegdheid van de federale overheid, en de controle hierop is toegewezen aan het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen. Alle andere kwaliteitsaspecten van de plantaardige en dierlijke producten, waaronder de economische, zijn nu een regionale bevoegdheid.

Door deze splitsing van competenties dringt zich een zo efficiënt mogelijke samenwerking op tussen de federale en gewestelijke diensten. Afspraken moeten worden gemaakt om de uitwisseling van gegevens te optimaliseren, registratie- en informaticasystemen op elkaar af te stemmen en de controles en reglementeringen te harmoniseren.

Bij dit proces moet gestreefd worden naar:

- het verzekeren van de continuïteit;
- een administratieve vereenvoudiging door het vermijden van dubbele registraties;
- een kostenbesparing door het vermijden van dubbele controles;
- meer transparantie voor de sector;
- en een hogere efficiëntie bij de administratie en een grotere dienstverlening.

Plantaardige sector

Er worden afspraken gemaakt rond het uitvoeren van de fytosanitaire controles bij aardappelpootgoed en zaaizaden met het oog op het uitreiken van een fytosanitair certificaat, het nemen van monsters en het afleveren van invoercertificaten.

Dierlijke sector

De erkenningen en de controle op de interprofessionele organismen voor de melkkwaliteit gebeuren gezamenlijk. De bepaling van de kwaliteit en de samenstelling van de geleverde melk gebeurt op hetzelfde monster. De erkenning van de apparaten voor monsternames wordt overgenomen.

De sanitaire en zootechnische controles en erkenningen in het domein van de fokkerij worden zo veel mogelijk op elkaar afgesteld.

4.6. Overleg met de sector

Het overleg met de sector verloopt in Vlaanderen op dit moment op diverse manieren. Er is het maandelijks politiek overleg met de 4 landbouworganisaties (BB, ABS, VAC, Belbior). Daarnaast zijn er de veelvuldige werkgroepen rond eerder technische problemen waaraan naast de landbouworganisaties ook wordt deelgenomen door andere geledingen binnen de productiekolommen.

Het officiële adviesorgaan voor de land- en tuinbouwsector is de Vlaamse Land- en Tuinbouwraad waarin naast de landbouwsector ook de toelevering, de verwerking en de dienstverlening inzake land- en tuinbouw vertegenwoordigd zijn, naast de consumenten.

In het kader van de BBB- oefening zal op termijn een duidelijke opsplitsing gemaakt worden tussen het overleg en de adviesverlening. Via het overleg wordt in gesprek getreden met het middenveld, terwijl de adviesverlening wordt toevertrouwd aan een groep van onafhankelijke deskundigen. Voor beide taken zal een geëigende structuur worden opgezet die voldoende onafhankelijk zal kunnen opereren.

In de federale landbouwstructuren bestaan overlegorganen voor de vleesproductie, de melkproductie, de akkerbouw en de tuinbouw. In deze overlegstructuren zijn de beroepsorganisaties, de toeleveringsbedrijven, de verwerkingsbedrijven, de handel, de distributie, de consumentenorganisaties en de overheid, waaronder de Administratie Land en Tuinbouw, vertegenwoordigd. Voor het Vlaamse landbouwbeleid worden ze een belangrijk hulpmiddel waar overleg kan gebeuren en waar afspraken kunnen gemaakt worden met alle schakels van de keten. Het Vlaamse landbouwbeleid zal dan ook actief gebruik maken van de bedrijfskolommen. Wanneer deze ex-federale structuren niet het geëigende middel zouden blijken te zijn, zullen Vlaamse alternatieven ontwikkeld worden.